

**T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**AHMET TURAN'IN HAYATI, ESERLERİ VE İSLAM
MEZHEPLERİ TARİHİ ALANINDAKİ YERİ**

**Hazırlayan
Esra ORUÇ**

**Danışman
Doç. Dr. Fevzi RENÇBER**

Yüksek Lisans Tezi

ŞIRNAK, 2021

**T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**AHMET TURAN'IN HAYATI, ESERLERİ VE İSLAM
MEZHEPLERİ TARİHİ ALANINDAKİ YERİ**

**Hazırlayan
Esra ORUÇ**

**Danışman
Doç. Dr. Fevzi RENÇBER**

Yüksek Lisans Tezi

ŞIRNAK, 2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan
Esra ORUÇ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK SAYFASI

“Ahmet Turan’ın Hayatı, Eserleri ve İslam Mezhepleri Tarihi Alanındaki Yeri”
adlı Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım
Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Esra ORUÇ

Danışman

Doç. Dr. Fevzi RENÇBER

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Nurullah AGİTOĞLU

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Fevzi RENÇBER danışmanlığında Esra CİRÜ tarafından hazırlanan “Ahmet Turan’ın Hayatı, Eserleri ve İslam Mezhepleri Tarihi Alanındaki Yeri” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

22/06/2021

JÜRİ

Danışman :Doç. Dr. Fevzi Rençber
Üye : Doç. Dr. Yaşar Acat
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Seyithan Can

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Enstitü Müdürü
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Gül

AHMET TURAN'IN HAYATI, ESERLERİ VE İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ ALANINDAKİ YERİ

Esra ORUÇ

Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri
Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2021

Danışman: Doç. Dr. Fevzi RENÇBER

ÖZET

“Ahmet Turan’ın Hayatı, Eserleri ve İslam Mezhepleri Tarihi Alanındaki Yeri” konulu çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Ahmet Turan, Hatay’ın Dört Yol ilçesinin Payas nahiyesinde doğmuştur. Paris Sorbonne Üniversitesi’nde doktora çalışmasını bitirdikten sonra 1982 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi’ne atanmıştır. İslam Mezhepleri Tarihi alanında yazmış olduğu ‘Yezidiler’ ve ‘Les Nusayrîs de Turquie dans la Region d’Hatay (Antioch)’ isimli kitaplar, yaptığı yenilikler arasındadır. Ayrıca İslam Mezhepleri Tarihi alanında danışmanlığını yaptığı doktora öğrencilerine Türkiye’de yaşayan dini akımlar ve gruplar üzerine yaptırdığı saha çalışmaları alana sağladığı bir diğer katkıdır.

Anahtar Kelime: Ahmet Turan, İslam Mezhepleri Tarihi, İslam, mezhep.

AHMET TURAN'S LIFE, WORKS AND PLACE IN THE HISTORY OF İSLAMIC SECTS

Esra ORUÇ

**Sırnak University, Graduate Institute of Education, Department Of Basic
İslamic Sciences
Master's Thesis, June 2021**

Supervisor: Assoc. Doç. Dr. Fevzi RENÇBER

ABSTRACT

Our study on “Ahmet Turan's Life, Works and Place in the History of İslamic Sects” consists of an introduction and two parts.

Ahmet Turan was born in Payas township of Dörtyol district of Hatay. After completing his PhD at Paris Sorbonne University, he was appointed to Ondokuz Mayıs University in 1982. The books he wrote in the field of History of Islamic Sects, named 'Yezidis' and 'Les Nusayris de Turquie dans la Region d'Hatay (Antioch)', are among his innovations. In addition, his field studies on religious movements and groups living in Turkey for his doctoral students, whom he supervised in the field of History of Islamic Sects, are another contribution he made to the field.

Keywords: Ahmet Turan, History of İslamic Sects, İslam, sect.

ÖNSÖZ

İslam Mezhepleri Tarihi, isminden de anlaşıldığı üzere mezhep denilen beşerî oluşumların doğduğu ortamı, ortaya çıkış sebeplerini, teşekkül süreçlerini, temel inanç ve ibadet esaslarını ve günümüze kadar geçirmiş oldukları gelişim seyrini kendi metodolojisinden ve temel kaynaklarından hareketle inceleyen bir bilim dalıdır. İslam'ın erken dönemlerinden itibaren ortaya çıkan siyasi-itikadî oluşumları, din anlayışındaki firkalaşmaları konu edinen İslam Mezhepleri Tarihi, İslami İlimler yelpazesinde kendine özgü yeri, tanımı, konusu, amacı, yazılı kaynakları, terminolojisi ve metodolojisi olan, erken dönemlerden itibaren teşekkül eden kadim geçmişe sahip bir disiplindir. İslam Mezhepler Tarihi'nin tarihi süreç içerisinde farklı aşamalardan geçerek günümüzdeki haline kavuşmasında birçok değerli âlim ve bilim insanının katkıları olmuştur. Bu isimler hakkında son dönemlerde çeşitli akademik çalışmalar yapılmış ve hayatları, ilmi şahsiyetleri, bu alana katkıları ele alınarak bu konudaki boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır. Biz de bu çalışmamızda, İslam Mezhepleri Tarihi alanında katkılarıyla önemli bir yere sahip Prof. Dr. Ahmet Turan'ın hayatı ve eserlerini, ilmi anlayışını ele aldık.

Giriş ve iki bölümden oluşan çalışmamızda girişte araştırmamızın amacı, konusu, önemi ve yöntemi hakkında bilgiler sunduk. 'Ahmet Turan'ın Hayatı, Eserleri ve İslam Mezhepleri Tarihi Alanındaki Yeri' ismini taşıyan tezimizin birinci bölümünde Ahmet Turan'ın hayatı, ilmi şahsiyeti, yetiştirdiği talebeler, eserleri geniş bir şekilde incelenmeye gayret edildi. Ahmet Turan doktora çalışmasını Fransa, Paris-Sorbonne Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi alanında dersler vermiş ve birçok öğrenci yetiştirmiştir. Yol gösterdiği, rehberlik ettiği bazı öğrencileri ise şu an ülkemizin farklı ülkelerinde öğretim üyeliği yapmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünü bir bilim dalı olarak İslam Mezhepleri Tarihi'nin kısaca tanımı, mezheplerin doğuş sebepleri ve Ahmet Turan'ın İslam Mezhepleri Tarihi alanındaki yeri oluşturmaktadır. Ahmet Turan'ın mezhepler tarihçiliği mezhepler tarihi alanındaki yeri ve öneminden önce bu disiplini tanıma babında İslam Mezhepleri Tarihi hakkında kısa ve aydınlatıcı bilgiler verildi. Akabinde çalışmanın asıl konusunu teşkil eden Ahmet Turan'ın İslam Mezhepleri Tarihi bilim dalındaki

yeri ve önemine yer verildi. Ahmet Turan'ın doktora ve doçentlik tezi ile diğer önemli çalışmaları, bu araştırmaların alan içindeki önemi ve alana katkıları ele alındı.

Elde edilen ve ulaşılan bilgi, bulgu ve kanaatleri belirttiğimiz sonuç kısmından sonra Turan'la ve onun yüksek lisans ve doktora talebeleriyle yaptığımız röportaj metinlerine ekler olarak yer verdik. Son olarak Ahmet Turan'ın hayatının farklı dönemlerinden fotoğraflar ekledik.

Bu çalışmanın her aşamasında hoş sohbeti ile çalışmamızda bize daima yardımcı olup sabır, nezaket ve güler yüzle araştırmamızı nihayete erdirmeme vesile olan saygıdeğer Ahmet Turan'a ve kıymetli eşi Naciye Turan'a en içten duygularıyla teşekkür ediyorum. Bu önemli tecrübeyi yaşamamı ve ortaya çıkarmamı sağlayan danışman hocam değerli Doç. Dr. Fevzi Rençber'e, önemli katkılarından ötürü Dr. Öğr. Üyesi Seyithan Can ve Doç. Dr. Yaşar Acat'a, anılarıyla çalışmamıza zenginlik katan Prof. Dr. Cenksu Üçer, Prof. Dr. Ali Avcu, Prof. Dr. Harun Yıldız ve Prof. Dr. Metin Boşkuş'a, tecrübeleriyle beni yönlendiren Şehmus Cankurt ve her konuda bana yardımcı olan hayat arkadaşım M. Cihat Oruç'a ve kıymetli arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Ayrıca akademik hayatımda ve çalışma aşamasında maddi ve manevi destekçim ablam Amine Ciru, annem Suphiye Ciru'ya ve dostum Seher Birgin'e sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Derin bilgi ve birikimlerle oluşturduğumuz bu çalışmanın amacına hizmet etmesini yüce Allâh'tan niyaz ederim.

Esra ORUÇ

Silopi 2021

KISALTMALAR

b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
Hz.	: Hazreti
Hz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa
SBE.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfalar arası
sy.	: Sayı
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: Tercüme
Yay.	: Yayınları
YÖK.	: Yüksek Öğretim Kurumu

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi

GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	1
2. Araştırmanın Yöntemi, Kapsamı ve Kaynakları	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1.AHMET TURAN'IN HAYATI VE ESERLERİ	3
1.1. AHMET TURAN'IN HAYATI	3
1.1.1. Doğumu, Çocukluğu, Ailesi, İlk ve Ortaöğretim Yılları.....	3
1.1.2. Akademik Hayatı ve Görevleri.....	4
1.1.3. Şahsiyeti.....	6
1.1.4. Hocaları ve Öğrencileri.....	8
1.2. ESERLERİ.....	11
1.2.1. Telif Kitapları	11
1.2.2. Makaleleri.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

2.AHMET TURAN'IN İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ ALANINDAKİ YERİ.....	25
2.1. AHMET TURAN'A GÖRE İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ	25
2.1.1. İslam Mezhepleri Tarihi Biliminin Tanımı Konusu ve Amacı.....	25
2.1.2. Ahmet Turan'a Göre Mezheplerin Ortaya Çıkış Sebepleri	26
2.2. AHMET TURAN'IN İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ'NE KATKILARI	28
2.2.1. Nusayrîlik	29
2.2.2. Yezîdîlik	32
2.2.3. İslam Mezhepleri Tarihi'nde Saha Yöntemi.....	33
2.2.4. Klasik Kaynaklardan Yararlanma.....	34
2.2.5. Çalışmalarından İstifade Edenlerden Bazı Örnekler	35
2.2.6. Geçmiş ve Günümüz Mukayesesinde Ahmet Turan	36
2.2.7. Yabancı Dile Hakimiyeti	37
2.2.8. Öğrencilerinin Gözünden Ahmet Turan	37

SONUÇ	41
KAYNAKÇA.....	44
EKLER	65
ÖZGEÇMİŞ	71

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

İslam dininin Hz. Muhammed tarafından ilan edilmesiyle insanlar bu dini anlama konusunda çeşitli çabalar göstermiştir. Yoğun çabalar sonucunda İslami ilimler ortaya çıkmıştır. Bu İslami ilimlerden bir tanesi de İslam Mezhepleri Tarihi'dir. Her ilim kendi bilim insanını yetiştirir ve her bilim insanı kendi ilmini tanıtır, sonraki nesillere aktarır. İslami ilimler hakkında detaylı bilgiye sahip olmamıza rağmen, bu ilimlerle hemhal olmuş bilim insanları hakkında yüzeysel bir bilgiye sahibiz. Ahmet Turan da hakkında geniş bilgiye sahip olmadığımız, kendisini bilime ve ilme vermiş, ilim dünyası için önemli öğrenciler yetiştirmiş, İslam Mezhepleri Tarihi anabilim dalına ve Türkiye'ye önemli katkıları olan bir bilim insanıdır. Çalışmamızın ana konusu Ahmet Turan'ın hayatı hakkında okuyucuya geniş bilgi imkânı sunmak ve kendisinin İslam Mezhepleri Tarihi alanındaki yerini göstermektir.

Araştırmamızın amacı ise Ahmet Turan'ın mezheplere bakış açısını yakalamak, izlediği yöntemleri, yetiştirdiği öğrenciler üzerindeki etkisini, bilim dünyasına getirdiği bir yeniliğin olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Bunların haricinde Ahmet Turan'ın bugünlere gelmesine vesile olan hocalarını, kendisine her daim destek olan eşi ve çocuğu hakkında bilgilere tezimizde yer vermekteyiz. Bu durum çalışmanın konu bağlantısına hanel getirmemesinin yanında Ahmet Turan'ı daha doğru ve gerçek bağlamlar çerçevesinde tanıma fırsatına vesile olacaktır.

Ahmet Turan'ın pek çok eseri ve İslam mezhepleri Tarihi'ne fayda sağladığı birçok makalesi olmasının yanı sıra kendisinin hayatı ve ilmi mücadelesi hakkında yapılmış müstakil bir çalışmaya rastlamadık. Gerek ilim dünyasına kattığı ve akademisyenlere yol gösterici nitelikte olan eserleri, gerekse günümüzde bilim insanı olarak gelecek nesillere rehberlik edecek şekilde yetiştirdiği öğrencileriyle hem ülkemiz hem de İslam Mezhepleri Tarihi alanı açısından önemli bir şahsiyettir. Türkiye'deki İslam Mezhepleri Tarihi alanındaki ilk hocalardan olan Ahmet Turan'ı tanımak, çalışmaları hakkında bilgi vermek suretiyle kayıt altına almak, unutulmasının önüne geçmek önemlidir.

2. Araştırmanın Yöntemi, Kapsamı ve Kaynakları

Bir çalışmanın bilimsel olması, ulaşılan bilgilerin nasıl bir yöntemle ortaya konulduğuyla yakından ilgilidir. Araştırmaların iyi bir yöntemle kaleme alınması ise bilgilerin sistemli ve düzenli bir biçimde anlatılmasıyla mümkündür. Elde edilen bilgiler ve yapılan değerlendirmelerin metodu ne kadar iyi olursa, çalışmanın değeri ve önemi de o derece iyi olur.

İslam Mezhepleri Tarihi araştırmalarında da yöntem ve anlatım oldukça önem arz etmektedir. Bizim araştırmamızda, metot olarak literatür taraması, Ahmet Turan'ın kendisi, öğrencileri ile yapılan röportajlardan yararlanılmıştır. Ahmet Turan ile yapılan röportajlar farklı zaman dilimlerinde gerçekleşmiş ve kayıt altına alınmıştır. Kayda alınan veriler incelenerek yazıya aktarılmış ve kompozisyon durumuna getirilmiştir. Ahmet Turan'ın yakın çevresiyle yapılan röportajlarda da aynı yöntem takip edilmiştir. Yapılan röportajların yer ve zamanı dipnotta verilmiştir. Ahmet Turan'ın eserleri çerçevesinde röportajlar da yapılmakla beraber eserlerin mahiyeti ve önemine göre ilâveler yapılmıştır.

Bilindiği üzere bir araştırmada yazılı kaynakların taranması da çok önemlidir. Literatür taraması denilen yöntemle Ahmet Turan'a ait eserler belirlenmiş ve farklı kütüphane arşivlerinde ulaşılmaya çalışılmıştır. Ana kaynak olarak Ahmet Turan'ın yönlendirmeleriyle kütüphanelerden ve arşivlerden temin edilen yazılı eser ve çalışmalar kullanılmıştır. Bu eserler incelenerek Ahmet Turan'ın ilim anlayışı ve yöntemi hakkında bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Ahmet Turan'ın kaleme aldığı eserlerin konulardan hareketle o dönemde akademik çevrelerde yazılmış diğer bilimsel çalışmalar da dikkate alınmıştır.

Araştırmamızın kapsamı, bir bilim dalı olarak İslam Mezhepler Tarihi'nin genel tanıtımı ve mezheplerin doğuş sebepleri, Ahmet Turan'ın hayatı, şahsiyeti ve eserleri, eğitim-öğretim faaliyetleri, fikir ve düşünce yapısı, metodu, mezhepler tarihindeki yeri ve mezhepler tarihi ile alakalı çalışmalarının özet olarak tanıtılması ile sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AHMET TURAN'IN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. AHMET TURAN'IN HAYATI

1.1.1. Doğumu, Çocukluğu, Ailesi, İlk ve Ortaöğretim Yılları

Ahmet Turan, Hatay'ın Dörtyol ilçesinin Payas nahiyesinde 1942 yılında doğmuştur. Ailesi çiftçilikle uğraşmaktadır. Babası Halil Ali, Osmanlı ordusunda asker iken üç yıl topçu çavuşluğu yapmıştır. 1914 yılında 1. Dünya savaşı çıkınca teskere almamış ve askerliğine devam etmiştir. Askerliğini Cemal Paşa ile birlikte Mekke, Medine, Filistin, Suriye, Yemen cephelerinde yapmış ve İngilizlere karşı savaşmıştır. Savaşın ardından memleketine dönecek olan Halil Ali Turan, o dönem vuku bulan Kurtuluş Savaşı'na katılmıştır. Bu savaşta da iki yıl kalmış ve gazi olarak ayrılmıştır.¹ Ahmet Turan ilk ve ortaokulu Dörtyol'da, liseyi İskenderun Lisesi'nde okumuştur. Liseyi bitireceği sene hocasının bir kompozisyondan dört puan vermesi üzerine bütünlemeye kalmıştır. Dolayısıyla bir yıl gecikmeli olarak liseyi bitirmiştir. Kendisi de o yıl içerisinde doğduğu yer olan Payas'ta vekil öğretmenlik yapmıştır.²

Ahmet Turan'ın eşi Naciye Turan, 1954 yılında Tokat'ta dünyaya geldi. 1970-71 yılında Tokat Öğretmen Lisesinden mezun olmuştur. Tokat'ta iki sene ilkokulda öğretmenlik yaptıktan sonra üniversiteyi kazanmıştır. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matematik Bölümü'nden 1977'de mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra Tokat'ta İmam Hatip lisesine matematik öğretmeni olarak atanmıştır. Ardından 1978 yılında Ahmet Turan ile evlenmiştir. Okurken aynı zamanda çalıştığı için yedi yılını tamamladığında Milli Eğitim Bakanlığında Din eğitimi genel müdürlüğünde şube müdürlüğüne atanmıştır. 6-7 sene orada çalıştıktan sonra ailecek Samsun'a taşınmışlardır.³

Turan çiftinin iki çocuğu olmuştur. Fakat biri henüz küçük yaşta iken vefat etmiştir. Şu anda Mehmet Ali Tuğtekin Turan adında bir oğulları var. M. A. Tuğtekin Bilkent Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik Elektronik Bölümü'nden mezun

¹ Ahmet Turan, *Yezidiler*, Hitabevi Yay., Ankara, 2015, s. 13.

² 30 Ağustos 2020 saat 12:29'da Ahmet Turan ile telefonda yaptığımız röportaj

³ 30 Ağustos 2020 saat 12:29'da Ahmet Turan ile telefonda yaptığımız röportaj

olmuştur. Koç Üniversitesi'nde yüksek lisans ve doktora yapmıştır ve doktora bitince Fransa'ya gitmiştir. Şu anda Fransa'da araştırma enstitüsünde doktor öğretim üyesi olarak ikinci bir doktora yapmaktadır.⁴

1.1.2. Akademik Hayatı ve Görevleri

Payas'ta vekil öğretmenlik yaptıktan sonra yılsonunda üniversite sınavına girmiş ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni kazanmıştır. Bu bölümde 1963 yılında yüksek tahsil dönemine başlayan Turan, 1967 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur.⁵

Üniversitede Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan burs kazandı. Üniversiteyi bitirince burs aldığı kurumdan kendisine ya müftülük ya da vaizlik yapmasını teklif ettiler. Yeni mezun olduğu için müftülük yerine İskenderun memleketi olduğu için merkez vaizliğini istedi. Kasım ayında İskenderun merkez vaizliğine atandı. İki ay çalıştıktan sonra girdiği Avrupa doktora sınavını kazandığıyla alakalı Ahmet Turan'a telgraf geldi. Ocakta işinden ayrıldı ve Fransa'ya gitti. İskenderun merkez vaizliği toplamda iki ay sürmüştür.⁶

Ahmet Turan'ın hadis profesörü olan hocası Muhammed Tayyip Okıç⁷, Ankara ilahiyatta tefsir ve hadis derslerine girerdi. Kendisi de Fransa'da doçent ve profesör olduğu için tavsiye olarak Ahmet Turan'a yurtdışına giderse Fransa'yı tercih etmesini söyledi. Diğer hocalarıyla da görüşen Ahmet Turan, Fransa konusunda kesin kararı vermiş bulundu.⁸

Avrupa'ya varınca Ocak 1968'de Fransa'ya gitti. Fransa'da Tours şehrinde saf Fransızca konuşuluyor denildiği için ilk olarak oraya gitti. Yaklaşık on altı, on sekiz ay Fransızca dil eğitimini aldıktan sonra Paris'te yüksek lisansa başvurdu. Paris Sorbonne Üniversitesi Edebiyat ve Medeniyetleri Fakültesi'nde bir yıl yüksek lisans yaptı. İkinci yıl doktora kaydoldu ve ikinci yılın sonunda da Arapça öğrenmek üzere Tunus'a gitti. Tunus'ta bir yıl Arapça öğrendikten sonra doğrudan Hatay'a geldi. Hatay

⁴ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

⁵ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

⁶ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

⁷ Muhammed Tayyip Okıç'ın hayatı, ilmi çalışmaları hakkında bkz. İbrahim Hatipoğlu, 'Okıç, Muhammed Tayyip', *DİA*, c. XXXIII, ss. 336-338.

⁸ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

fellah⁹ları arasında köy köy dolaşarak o günkü yaşantılarını, örf ve adetlerini, Sünniler ile ilişkileri ve İslamiyet ile bağlarını bir buçuk ay kalmak suretiyle inceledi. Sonra Paris'e dönerek doktorasına devam etti. Doktoranın üçüncü senesinde İngilizce öğrenmek amacıyla devlet tarafından Londra'ya gönderildi. Orada altı ay İngiliz okulunda günde altı saat bir dil çalışması oldu. Fransa'ya dönünce altı ay içerisinde doktorasını bitirerek 1973 Nisan ayında mezun oldu. Eğitimini Milli Eğitim Bakanlığı yönetiyordu. 1416 sayılı kanuna göre gitti. 1971 Temmuz ile 1972 Ocak arasında İngiltere'de bulundu.¹⁰

Yurt dışında altı sene dört ay kalarak Paris'te “*Hatay Alevileri Nusayrîler(Le Nusayrî de Turki dans la Region de Hatay)*” isimli doktora tezini tamamlamıştır. Diğer öğrencilere nazaran hazırladığı plandan bir yıl önce araştırmasını bitirdiği için Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü müfettişi bir dilekçe yazarak doçentlik araştırmasını yapmak üzere konunun muhatabı olan ülkeye gidış geliş ve oradaki masraflarımın ödenmesinin tarafınca uygun olduğunu ifade etti. Ahmet Turan da bu sebeple altı aylığına Arapça için Tunus'a gitti. Orada yaz okulları vardı. Üç senenin ardından 1973'ün Ekim ayında Türkiye'ye döndü.

1973'ün Ekim ayında Türkiye'ye döndü. Fransa'ya gitmeden önceki son senesinde asker yoklamasını yapmadığı için döndükten hemen sonra askere gitti. Toplamda yirmi bir ay askerli yapan Ahmet TURAN, Ankara Etimesgut Tank Tümeninde toplam dört ay yapmıştır. Üç ayı doldurunca dört aylık askerlik çıkınca üç ay daha yedek subay okulunda kaldıktan sonra asteğmen olmuştur. Tam askerliği bitirecekken Kıbrıs'ta savaş çıkması üzerine Ahmet Turan asteğmenlikten teğmenliğe terfi edildi. Bir üç ay daha askerliğe devam etti. 1975 yılında terhis oldu.¹¹

Ahmet Turan, 1975 yılında askerlik bittikten sonra üniversitelere gitmediği için hizmeti düşmesin diye Milli Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim Genel Müdürlüğü'nde memur olmuştur.¹² Erzurum'da İslami ilimler akademisi vardı. Turan oraya tayini çıkınca atanma işlemlerini durdurdu. Konya'ya da öğretmen olarak tayin edildi fakat

⁹ Fellah (çiftçi), günümüzde Nusayriliği diğer Alevî kesimlerinden ayırmak için Çukurova, Hatay, Mersin Alevileri için mahalli olarak kullanılan bir kavramdır. Bkz. Üzüm, İlyas, “Nusayrilik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2007, c. XXXIII, s. 271.

¹⁰ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

¹¹ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

¹² Turan, *Yezidiler*, s. 13-14.

gitmemiştir. Ankara'da bir kokteylde spor bakanıyla beraberken kendisine nerede çalıştığına dair soru yöneltince durumunu izah etmiş. O zaman da Milli Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim Genel Müdürlüğü'nde çalışıyordu. Ahmet Turan'a spor akademisi açıldığını ve orada çalışmasını istediklerini belirttiler.¹³ Ankara 19 Mayıs Gençlik ve Spor Akademisi'nde 1976 yılında kültür derslerini okutmak üzere öğretim görevlisi olarak göreve başlamıştır. Görev yaptığı süre zarfında İslam'ın spora bakışı ile alakalı makale ve kitap yazmıştır.¹⁴

1980'de ihtilal olmadan önce İskenderun demir çelik fabrikasının Eğitim Müdürlüğüne daire başkanı olarak tayini gerçekleşmiştir. Göreve başlama belgesini aldıktan hemen sonra 1980 ihtilâli vuku bulmuştur. İhtilal sebebiyle devlet kurumlarına geçiş yasaklandığı için tayini gerçekleşmedi. Ardından bir sene sonra tüm akademiler lağvedildi ve fakülteler Gazi üniversitesine bağlandı. Ahmet Turan da Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Eğitim Bölümü İslam Tarihi hocalığına atandı. Kendisi orada çalışırken iktisadi ve idari bilimler fakültesi lağvedildi ve her biri ayrı bölümlere çevrildi ve Gazi Üniversitesi'ne bağlandı. Turan da İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ndeki Tarih Bölümüne Cumhuriyet tarihini okutmak üzere tayin edildi.¹⁵

YÖK'ten kanun çıkınca doktor olarak üç yılını tamamlamış akademisyenler yardımcı doçentliği hak kazanmıştır. Ahmet Turan da 5-6 yıldır doktorasını tamamlamıştı. Yardımcı doçent olarak 1982'nin son aylarında 19 Mayıs Üniversitesi'ne atandı. 1986'da doçent oldu. Güneydoğu Anadolu'da yaşayan Yezidiler hakkında çalışmalar yaptı.¹⁶ 1992'de profesör oldu. Emekli olmadan önce Ondokuz Mayıs Üniversitesinde bir süre dekanlık görevi yapan Turan, 2010 yılında da dekanlığının bitmesine altı ay kala yaş haddinden emekli oldu.¹⁷

1.1.3. Şahsiyeti

Ahmet Turan çevresi ve arkadaşları tarafından her daim naif, kibar ve centilmen bir beyefendi olarak tanınmaktadır. Bütün arkadaşlıkları samimiyet üzerine

¹³ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

¹⁴ Turan, *Yezidiler*, s. 13-14.

¹⁵ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

¹⁶ Turan, *Yezidiler*, s. 13-14.

¹⁷ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

kurulan Ahmet Turan, menfaat için yapılan arkadaşlıklara şiddetle karşı çıkarak tamamen karşılıksız bir sevgi bağının esas alındığı ilişkiler içerisinde olmayı tercih etmektedir.¹⁸

Öğrencileri tarafından çok sevilen Ahmet Turan'ın, onları sıkmayan bunaltmayan bir yapısı olması itibariyle kendisine her konuda danışılan bir öğretmen hüviyeti vardır. Akademik alandan hususi meselelere kadar her konuda öğrencilerine yardımcı olan Ahmet Turan, bu durumu hayatının bir ilkesi haline getirmiştir.¹⁹

Hayata ve insanlara bakışı pozitif ve bu yönüyle bulunduğu ortamlarda çevresine olumlu enerji veren Ahmet Turan, her zaman motive edici bir özelliğe sahiptir. Yapıcı ve uzlaşmacı bir tavrı olduğundan dolayı bu tavrı, var olan problemleri çözme noktasında etrafına yardımcı olmasına vesile olmaktadır. İnsanlara karşı merhamet ve yardımseverlik onun kişiliğinin adeta ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.²⁰

Ahmet Turan, olayları rasyonel yani gerçekçi biçimde değerlendirerek bu bakış tarzının hâkim olmasını önermekte ve insanlar arası ilişkilerde duygusal tavırlardan uzak durmaya özen göstermektedir. Zaman zaman yaşanan tatsız ve olumsuz hadiseler karşısında, olumsuzluğu pekiştirici davranışlardan kaçınmakla birlikte moral vererek mümkün mertebe olumsuzluğu gidermeye çalışmaktadır.²¹

İnsanlar arası ilişkilerde önyargılardan uzak duran Turan, gerçekçi bir karaktere sahip olduğundan dolayı, önce insanı olduğu gibi tanıma ve kabullenme çabası göstermektedir. Açık fikirli ve hemen her düşünceye karşı hoşgörülü olduğundan çevresinde birbirinden farklı insanları görmek mümkündür. Bu sebeple kişinin kendisini belli bir çevre ya da cemaatle sınırlandırmamasını, bunun özellikle bir öğretim üyesinde hiç olmaması gerektiğine inanmaktadır.²²

Çok yönlü ve dinamik bir kişilik yapısına sahip olan Ahmet Turan'ın monoton bir yaşantısı da yoktur. Hayatı gayet canlı, dinamik ve hareketlidir. Bu özelliğinin bir yansıması olarak insanlar arası ilişkilerde de canlılık, devamlılık, iyi niyet ve samimiyete büyük önem vermektedir. Çıkarıcı/menfaatçi ve samimiyetsiz tavırlardan uzak durarak bu tür ortamlara girmemeyi tercih etmektedir.²³

¹⁸ 10 Ekim 2020 saat 16.09 tarihinde Ahmet Turan ile telefonda yaptığımız röportaj.

¹⁹ Aynı röportaj. (10 Ekim 2020)

²⁰ 22 Ekim 2020 saat 10.58 tarihinde Prof. Dr. Harun Yıldız ile yaptığımız röportaj.

²¹ Aynı Röportaj. (22 Ekim 2020)

²² Aynı Röportaj. (22 Ekim 2020)

²³ Aynı Röportaj. (22 Ekim 2020)

1.1.4. Hocaları ve Öğrencileri

Ahmet Turan'ın Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans eğitimi süresince ders aldığı, ilmi hayatına katkıda bulunan bazı hocalarını zikretmek gerekir. Tefsir dersine Süleyman Ateş ve İsmail Cerrahoğlu, hadis ilmi derslerine M. Sait Hatipoğlu, Muhammed Tayyip Okiç ve Talat Koçyiğit, İslam Mezhepleri Tarihi derslerine Yaşar Kutluay ve M. Tavit Tanci, din sosyolojisi derslerine Hikmet Tanyu ve Mehmet Toplamacıoğlu, Kelam derslerine İbrahim Agah Çubukçu ve Kemal Işık, İslam Tarihi derslerine Hüseyin Yurdaydın ve Neşet Çağatay, din psikolojisi derslerine Bedii Ziya Egemen ve Neda Armaner, sanat tarihi derslerine Haluk Karamağaralı, dil derslerine Necati Lügal ve Cemal Muhtar, felsefe derslerine Hüseyin Atay gelmiştir. Ayrıca Ahmet Turan'ın çok kıymet verdiği Hüseyin Yurdaydın, kendisinin Fransa'ya gitmesine yardımcı ve vesile olan şahsiyettir. Ahmet Turan'ın hayatına büyük katkıları olduğunu ifade ettiği bir diğer hocası ise ülkemizde ve dünyada pek çok kişi tarafından tanınan Hilmi Ziya Ülken'dir.²⁴ Fransa'daki eğitim hayatı boyunca pek çok hocadan ders alan Ahmet Turan'ın söz konusu hocalarına değinecek olursak bunlar; doktora danışman hocası M' Jaques Berque, hadis hocası Henri Louis, mezhepler tarihçisi Henri Corbin ve Roger Arnaldez'dir.²⁵

Ahmet Turan gerek vekil öğretmenlik yaptığı zaman, gerek Gazi Üniversitesi'ndeki tarih hocalığını yaptığı süre içinde, gerekse Ondokuz Mayıs Üniversitesi hocalığı süresince şu an ülkemizde farklı üniversitelerde öğretim üyeliği yapan pek çok talebe yetiştirmiş, talep eden tüm öğrencilerine rehberlik ederek hayatlarına yön verecek kararlarda olumlu bir etkiye sahip olmuştur. Ahmet Turan'ın danışmanlığını yaptığı tez çalışmaları hem klasik hem de modern, günümüz konularını ihtiva etmektedir. Öğrencilerinden bir kısmını ve yapmış oldukları akademik çalışmaları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Ayrıca tabloda yer alan tez çalışmalarının içerik ve özetlerine Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığının Tez Merkezi sitesinden ulaşılabilir.

²⁴ 10 Ekim 2020 saat 14.00'da Ahmet Turan ile telefonda yaptığımız röportaj.

²⁵ 30 Ağustos 2020 saat 12.29'da Ahmet Turan ile telefonda yaptığımız röportaj.

No	Adı ve Soyadı	TARİH	TEZ KONUSU	DERECE	ALAN
1	Yakup KESKİN	2001	İmamiye mezhebinin ilk ortaya çıkışı ve belli başlı iddiaları	Yüksek Lisans	Din
2	Yakup KESKİN	2007	İsnâ aşeriyye imamlarından Muhammed El-cevâd, Ali B. Muhammed El-hâdî, Hasan El-askerî ve Muhammed El-mehdî dönemlerinde İmâmiyye Şîası	Doktora	Din
3	Harun YILDIZ	2003	Amasya yöresi Alevileri: Tarihçesi, inançları, örf ve adetleri	Doktora	Din
4	Harun YILDIZ	1998	İlk dönem Haricilerinin doğuşunu etkileyen sosyo-kültürel faktörler	Yüksek Lisans	Din
5	Cenkusu ÜÇER	2005	Tokat yöresi Alevileri, tarihçesi, inançları, örf ve adetleri	Doktora	Din
6	Cenkusu ÜÇER	1998	El-Hiti'nin es-Seyfü'r-Batir adlı eseri ve mezhepler tarihindeki yeri	Yüksek Lisans	Din
7	Orhan ÇEBİTÜRK	2006	Et-Tenbih ve'l-Bida'da Malati'nin İslam mezheplerine bakışı	Yüksek Lisans	Din
8	Metin BOZKUŞ	1999	Sivas ve çevresinde yaşayan Alevilerin inançları	Doktora	Din
9	Ali AVCU	2002	İmamiyye Şîası'nda imamet anlayışının doğuşu	Yüksek Lisans	Din

Ahmet Turan, şu an aktif olarak çeşitli üniversitelerde görev yapan birçok öğrenci yetiştirmiştir. Bu talebelere Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Cenksu Üçer ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde dekan yardımcısı olarak görevini sürdüren Prof. Dr. Ali Avcu ile yüz yüze görüşme imkânı bulduk. Hocalarımızın Ahmet Turan hakkındaki görüşlerini de bu başlık altında yazmanın daha uygun olacağını düşündük. Kendileriyle sorular çerçevesinde

yapmış olduğumuz röportajda sayın Prof. Dr. Cenksu Üçer²⁶, hocamız Ahmet Turan hakkında şunları dile getirmiştir:

“Bürokratik olarak öğrenciyi hiçbir şekilde bunaltmayan bir hocaydı. Hatta öğrencinin işini enstitü sekreteriyle doğrudan kendisi hallederdi. Konu tercihleriyle ilgili öğrenciye alan sağlayan biriydi. Ayrıca hocamız yeniliklere ve bilimsel verilere hep imkân tanımıştır. Mesela ben Tokat yöresini çalışırken ocak sistemli bir araştırma olması gerektiğiyle alakalı kanaatimi hocaya arz ettiğimde kırmadan dökmeden fikrim üzerinden bana tavsiyeler vermişti. Hemen kestirip atmamıştı. Yani getirdiğimiz verileri eğer gerekçelendirdiysek bunu sonuna kadar desteklemiştir.

*Öğrenciye geniş hareket alanı sağlayan Ahmet Turan hocamız, bu geniş hareket alanlarında tıkanma yaşadığımızda bu sorunu nasıl aşacağımıza dair hem hocalığıyla hem de insanlığı ve babacanlığı ile bizlere izah edip durumu toparlamamıza yardımcı olurdu. Ayrıca profesörlük takdim tezlerimizde de hep hoca ile müzakere ederek konularımızı belirledik ve çalıştık. Hala da hocamızı rahatsız ediyoruz.”*²⁷

Yine şu an Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi’nde öğretim üyesi ve aynı zamanda dekan yardımcısı olan Prof. Dr. Ali Avcu²⁸ hocamız, Ahmet Turan hakkındaki fikir ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ahmet Turan Hoca mezhepler tarihi alanında ilk hocalardan birisidir. Bu alana öncülük etmiş isimlerdendir. Yurt dışında doktora yapmış olması onun en öne çıkan taraflarından birisidir. Bu durum kendisine çok şey katmıştır. Her şeyden önce dil sorunu yoktu. Yurtdışı doktorası çağdaş gruplar üzerinde çalışma ve var olanı ortaya çıkarma misyonlarını kazandırmıştı. Ayrıca bu misyon hocanın mezhepler tarihçiliği özelliklerinden en mühim olanıdır. Doktorayı dışarıda yapmış olmanın

²⁶ Prof. Dr. Cenksu Üçer’in akademik çalışmaları için bkz. <https://avesis.aybu.edu.tr/cenksu.ucer> erişim tarihi: 07.10.2020

²⁷ 30 Ağustos 2020 Cenksu Üçer ile yaptığımız röportaj.

²⁸ Prof. Dr. Ali Avcu, Lisans (1999) ve Yüksek Lisans (2002) derecelerini Ondokuz Mayıs Üniversitesinden; Doktora (2009) derecesini ise Ankara Üniversitesinden almıştır. 1999-2002 yılları arasında Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2002-2018 yılları arasında ise Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültelerinde Öğretim Elemanı olarak çalışmış olan Ali Avcu, YÖK kanununun 35. maddesine istinaden görevlendirmeyeyle 2003-2010 yılları arasında Ankara Üniversitesinde görev yapmıştır. 2018 yılı Ağustos ayında Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Dini İlimler Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalında görev yapmaya başlamıştır. Avcu'nun, İslam Mezhepleri, İmamiye, Bâtınlık, İsmaililik, Karimatilik, Din-Kültür İlişkisi, Bâtınlık-Terör ilişkisi, Tasavvuf-Bâtınlık ilişkisi gibi konularda yayınlanmış kitap, makale, bildiri ve çeviri çalışmaları bulunmaktadır. Bkz. <https://if.asbu.edu.tr/tr/akademik-personel/aliavcu> erişim tarihi: 07.10.2020

verdiği bir diğer özellik ise dışarıdan bakan bir insanın bakış açısıyla olayları inceleyebilme kabiliyeti idi.²⁹

*Ahmet Turan'a göre bir mezhebin arka planını incelemek tarihi seyrini ortaya çıkarmak gibi teorik sorunların çözümünü elbette bulmamız lazım ama bunları yazıp çizmek bizim önceliğimiz değil. Asıl önceliğimiz doğmuş gelişmiş bölünmüş olan grupların bugün ne yaptıklarıdır. Buna kafa yormak zorundayız. Hocanın herhangi bir grup cemaat bağlantısı yoktu. Bu konuda kendi başına müstakil bir yaşam sürerdi. Tez danışmanlığını yaptığı öğrencilere özgür düşünce biçimi çerçevesinde hareket etmelerini tavsiye ederdi.”*³⁰

1.2. ESERLERİ

Ahmet Turan, akademik hayatı süresince kendi alanında öğrencilere yardımcı pek çok kitap yazmış, saha araştırmaları ile derinlemesine incelemeler yaparak makaleler kaleme almıştır. Bu eserleri ve makaleleri kısaca tanıtmaya çalışacağız.

1.2.1. Telif Kitapları

1.2.1.1. Les Nusayrîs de Turquie dans la Region d'Hatay (Antioch)

Ahmet Turan'ın Paris Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde yazdığı yayınlanmamış “*Les Nusayrîs de Turquie dans la Region d'Hatay*” isimli doktora tezi toplam beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Nusayrîlerin tarihsel seyri, doğuşu ve kurucusu hakkında bilgi vermektedir. İkinci bölümde Hatay Nusayrîlerinin yaşadığı bölgeler, barındıkları şehirler detaylıca ele alınmış ve nüfus dağılımları verilmiştir. Üçüncü bölümde Nusayrîlerin düşüncelerinden doğan dinî teşkilatlanmaları, inanç ve ibadet erkânlarına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde mezhep içerisinde Nusayrîlerin aile hayatını, bireylerin görev ve sorumlulukları, örf ve adetleri incelenmiştir. Beşinci bölümde ise Nusayrîlerin günlük ve sosyal yaşamları, eğitim hayatları ve bayramları incelenmiştir.³¹

²⁹ 20 Ağustos 2020 tarihinde Ali Avcu ile Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'ndeki odasında yaptığımız röportaj.

³⁰ Aynı röportaj. (20 Ağustos 2020)

³¹ Ahmet Turan, *Les Nusayrîs de Turquie dans la Region d'Hatay* (Antioch), Paris, 1973.

1.2.1.2. Yezîdîler: Tarihçeleri, Coğrafi Dağılımları, Örf ve İnançları

Bu eser, Ahmet Turan'ın 1987'de Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde 'Güneydoğu Anadolu Yezîdîleri: Tarihçeleri, Coğrafi Dağılımları, İnançları, Örf ve Adetleri' isimli doçentlik çalışmasının basılmasıyla ortaya çıkmıştır. Eser isminden de anlaşıldığı üzere günümüzde daha çok Güneydoğu Anadolu bölgesinde varlık gösteren dini inanç gruplarından Yezîdîleri konu edinmektedir. Tarihçe, coğrafi dağılımlar, Yezîdî inanç ve ibadetleri, din adamları olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Yazar bu eseri tarafsız bir bakış açısıyla yazmış olmasının yanı sıra okuyucu için Yezîdîler hakkında geniş bir bilgi olanağı sağlamaktadır. Bu eserin en kıymetli yönü ise Yezîdîler hakkında elde edilmek istenen, merak edilen birçok konuyu barındırmasıdır. Tarihçesinden coğrafi dağılımlarına kadar pek çok konu işlenmesinin yanı sıra Yezîdî inanç ve ibadetlerini derin ve detaylı işlemesi, bize bu çalışmanın nedenli titizlikle gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca bu eserde görsel kanıtlardan istifade edilmiş ve okuyucunun zihin şemasına olumlu katkılar sağlanmıştır. Eserin farklı tarihlerde baskıları mevcuttur. En son 2015'te Hitabevi Yayınları tarafından basılmıştır.

1.2.1.3. İslam Mezhepleri Tarihi

İslam Mezhepleri Tarihi dersini gören öğrenciler için bir ders notu niteliği taşıyan bu eser, İslam dinini kabul eden toplumlarda meydana gelen farklı dinî anlayış ve yönelişlerin doğuşunu, gelişmesini ve yayılışını ele almış, bu anlayışların mezhepleşme sürecini ve bu süreçten sonraki görüş ve fikirlerini, ibadet ve inançlarını konu edinmiştir.³² Bu eser, İslam Mezhepleri Tarihi'nde işlenmesi gereken en temel mezhepleri objektif ve yerinde bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu eseri özel kılan hususlardan biri de giriş bölümünde Müslümanların fırkalara ayrılması meselesi, mezhep ve mezhepler üzerine yazılanlar ele alınmakla birlikte ümmetin ayrılığa düşmesi hakkındaki hadisleri tahlil etme ile başlamış olmasıdır. Eserin ayrıca ülkemizde İslam Mezhepleri Tarihi alanında kaleme alınan ilk eserlerden sayılması nedeniyle de önemli bir yeri bulunmaktadır.

³² Eser hakkında geniş bilgi için bkz. Ahmet Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, Sidre Yay. , Samsun, 2000.

1.2.1.4. İslamiyette Spor ve Önemi

Ahmet Turan'ın bu eseri Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları tarafından 1985'te basılmıştır. Turan, bu eserinde İslam dininin spora verdiği önemi anlatmak maksadıyla giriş kısmında İslam'ın spora teşvik edici sebepleri sıralamıştır. Bu sebeplerden biri Müslümanların bedenlen güçlü ve sağlıklı olmalarını sağlamak, diğeri ise Müslümanların kendi vatanlarını korumak için hazır bulunmalarındır. İslam'ın sporu meşru gördüğünü ifade eden ve teşvik edilen bir durum olduğunu belirten hadislerden örnekler vermiştir.³³ Yazar bu kitapta sırasıyla önce atıcılık daha sonra binicilik ardından koşu, güreş, yüzme ve folklor halk oyunlarını başlıklar halinde İslamiyet'ten örnekler vererek teşvik edildiğini belirtmiştir. Burada varılan sonuç ise İslamiyet'in sporu teşvik etmesinin asıl sebebinin şampiyonluk olmadığını daha çok insanların ruhen ve bedenlen sağlıklı olmasını istemesinden kaynaklandığını belirtmiştir.³⁴

1.2.2. Makaleleri

1.2.2.1. Yezîdîlik ile İlgili Makaleleri

Yezîdîler

Ahmet Turan, Yezîdîler adlı makalesinde söz konusu mezhebin ilk olarak buldukları yerler ve nüfus dağılımları hakkında bilgi vererek giriş yapmıştır. Asılları ve tarihçesi gibi önem arz eden noktalara değinmiştir. Dinlerini nasıl yaşadıkları hakkında açıklamalarda bulunurken bilhassa dinin kültürel getirilerini ele almıştır. Bu açıklamasında değindiği kültürel olguları kısaca şu şekilde açıklayabiliriz:

Yezîdî dininin, yaşadıkları bölgede eskiden var olan birçok dinin etkisi altında kaldığı hatta onların karışımı bir din olduğu ifade etmektedir.³⁵ Kelime-i şahadetlerinin, Allâh inancı olmasına rağmen üç cümlede toplamış ve bu şekilde şahadet üçgeni oluşturduklarını belirtmiştir. İki kutsal kitapları olduğu ifade edilen Yezîdîlerin³⁶, dini görevler bakımından ismen Müslümanlar ile benzerlik göstermelerinin yanı sıra namaza, oruca, hacca ve zekâta bakışlarının Müslümanlardan

³³ Ahmet Turan, *İslamiyet'te Spor ve Önemi*, DİB Yay. , Ankara, 1985, s. 3-4.

³⁴ Turan, *İslamiyet'te Spor ve Önemi*, s. 23.

³⁵ Ahmet Turan, "Yezidiler", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy.1, Samsun, 1986, s. 190.

³⁶ Turan, "Yezidiler", s. 191.

farklı olduğu konusuna özellikle değinmiştir.³⁷ Tenasüh denilen insanın öldükten sonra ruhun bir cesetten başka bir cesede intikal etmesi meselesini de dini görevler konusuna dâhil ettikleri gerçeğini vurgulamıştır.³⁸ Makalenin ilerleyen sayfalarında Yezîdîlerin bayramları hakkında kısaca bilgi verdikten sonra din adamlarını ve onların görevlerini geniş bir biçimde ele alıp makalesini noktalamaktadır.

Yezîdî İnanç ve İbadetleri

Yezîdîlerin inanç ve esaslarını tarihte ilk defa yazılı bir belge olarak gördüğümüz sözleşme Osmanlı döneminde Sultan Abdülaziz zamanında imzalanmıştır.³⁹ Bu sözleşmede Osmanlı ordusunda neden asker olmak istemedikleri hususunda Yezîdî inanç ve kurallarına dair on dört madde yer almaktadır.⁴⁰

Ahmet Turan, bu on dört maddeyi ve içeriğinde ileri sürülen mazeretleri sıraladıktan sonra Yezîdîlerin yaratılış hikâyelerini ele almaktadır.⁴¹ Bu konuyu dört ayrı başlık altında değerlendirirken ilk olarak dünyanın yaratılışı üzerinde durmuştur.⁴² Ardından insanın yaratılışı meselesine geniş bir biçimde değindikten sonra Yezîdîlere göre gerçekleşen iki tufanın olduğu Tufan hikâyesini, birisinin Hz. Nuh zamanında ikincisinin ise bundan çok sonra Yezîdî milletine isyan eden bütün insanları suda yok etmek için gerçekleştiğini ifade etmiştir.⁴³ Ayrıca yaratılış meselesi ile yakından alakalı olan Melek Tavus ve şekli meselesine değinirken, Melek Tavusun pazar günü yaratılan Azrail olan yedi meleğin başkanı olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bu başlıkta Yezidi inancında Tanrı, dünyanın koruyucusu değil yalnızca yaratıcısı olduğu fikri anlatılmıştır.⁴⁴

Allâh'ın bir ve tek olduğuna inanan Yezîdîlerin kelime-i şهادetleri, kutsal kitapları ve bu kitapların içinde yer alan meselelerin özeti ele alınmakla birlikte Kara Kitap olarak bilinen Mushaf-ı Reş kitabının geniş bir özeti makalede yer almaktadır.⁴⁵ İbadet ederken duaya bolca yer veren Yezîdîler, namaz kılarken herhangi bir yazılı

³⁷ Turan, "Yezidiler", s. 192.

³⁸ Turan, "Yezidiler", s. 193.

³⁹ Ahmet Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy.1, Samsun, 1986, s. 137.

⁴⁰ Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", s. 138.

⁴¹ Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", s. 141.

⁴² Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", s. 142.

⁴³ Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", s. 143-145.

⁴⁴ Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", s. 146.

⁴⁵ Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", s. 150-161.

farz veya şartın bulunmadığına inanırlar.⁴⁶ İslam ile benzerlik gösteren oruç, hac ve zekât ibadetini ele almıştır.⁴⁷ Ayrıca kötülüğü inkâr eden Yezîdîlere göre tenasüh inancı vardır.⁴⁸ Son olarak da Yezîdîlerin yasak ve haram kıldıkları yiyecek, söylenmesi ve yapılması yasak olan davranışlardan bahsederek⁴⁹ makalesini noktalamıştır.

Yezîdîliğin Aslı, Kurucusu ve Tarihçesi

Ahmet Turan bu makalesinde, bilgileri iki ana başlığa ayırarak tasnif etmiştir. Yezîdîlerin doğuşu isimli ilk başlıkta, Yezîdî ismi hakkında pek çok görüş olduğunu ifade ederek bu görüşleri maddeler halinde sıralamıştır. Turan'a göre Yezîdî isminin, Mu'âviye'nin oğlu Yezid'den geldiği kanaati daha yaygındır. Turan da bu fikri benimser ve menşei kısmına o şekilde değineceğini vurgulamıştır.⁵⁰

Yezîdîlerin menşeiinde muhtelif görüşlerine üç madde halinde değinmiştir. Bunlardan ilki Yezîdîlerin Yezîd b. Enise veya Uneyse'nin taraftarları oldukları söylenerek menşeiini buna dayandırmaktadırlar. İkincisi ise Yezîd. b. Muaviye'den geldikleri görüşüdür. Üçüncüsü ise menşeiinin Şeyh Adi b. Müsafir'e dayandığı görüşüdür. Ardından Yezîdîliğin kurucusu olan Şeyh Adî b. Müsafir hakkında genişçe bilgi vermiştir. Irklarının asıl olarak Arap olduğu⁵¹ ve dillerinin Kürtçe'nin Kurmançî lehçesi olduğunu ifade etmiştir.⁵² İkinci ana başlıkta ise tarihte Yezîdîlerin neler yaşadığı, nerelerde bulunduğu ve hangi şehirlere yayıldığını detaylı bir biçimde açıklamıştır.

Yezîdî Din Adamları

Mezhep veya dini grup olarak nitelendirebileceğimiz her oluşumda öne çıkan önemli isimler veya toplumsal tabakalaşmalar, sosyal sınıflar mevcuttur. Yezîdîler de din adamlarının toplumda önemli bir yer teşkil ettiğini görmekteyiz. Turan bu makalesinde, Yezîdî din adamlarını işlemekte, bunları iki ana başlık altında inceleyip her bir din adamı hakkında geniş bilgi vermektedir. Müridler, Ruhaniler olan Mîrlar,

⁴⁶ Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", s. 162.

⁴⁷ Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", s. 164-167.

⁴⁸ Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", s. 168.

⁴⁹ Turan, "Yezidi İnanç ve İbadetleri", s. 169-171.

⁵⁰ Ahmet Turan, "Yezîdîliğin Aslı, Kurucusu ve Tarihçesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3, Samsun, 1989, s. 43.

⁵¹ Turan, "Yezîdîliğin Aslı, Kurucusu ve Tarihçesi", s. 58.

⁵² Turan, "Yezîdîliğin Aslı, Kurucusu ve Tarihçesi", s. 60.

Şeyhler, Pîrlar, Fakirler, Peşimamlar, Kavallar, Köçekler adlı başlıklardan sonra Yezîdîlerin halk tabakası ve din adamları olmak üzere iki ana sınıfa ayrıldığını belirtmiştir. Ayrıca bazı hususları kabul etmeyen pek çok Yezîdî bulunmasına rağmen birliğin bozulmaması için sükût ettikleri gerçeğini ifade etmiştir.⁵³

Yezîdîlerin Toplumsal Yaşayışları

Ahmet Turan bu makalesinde isimden de anlaşılacağı üzere Yezîdîlerin toplumsal yaşayışlarının incelenmesi sonucu elde ettiği verileri okuyuculara sunmaktadır.

Yezîdîleri bu makalede fert olarak inceleyen Ahmet Turan, esas başlığında toplumsal yapının ana unsuru olan erkek-kadın ve çocukların Yezîdî toplumunun içerisindeki rollerini işlemektedir. Alt başlıklarda ise toplumdaki doğum, sünnet düğün gibi adetlerin Yezîdî toplumlarda nasıl ifa edildiğini anlatmaktadır.

Yezîdî ailelerde mutlak hâkimiyet özel anlamda babada, genel anlamda erkektedir. Aile reisi ölmeden oğul baba evinden ayrılıp ev kuramaz. Kadınların Yezîdî toplumunda daha geri planda durduğu bu sistemde yolda erkek, kadının önünde yürür ve bir toplulukta kadın erkeğin yanına oturmak yerine hizmet eder.⁵⁴ Benzer unsurlar kız çocuklarında da görülür. Yezîdî bir kız çocuğu annesinin yardımcısı olmasının yanı sıra, beş yaşından itibaren kardeşlerine bakma yükümlülükleri vardır. On beş yaşına gelene kadar ev işlerinde yeterince bilgi sahibi olan kızların bir başka özelliği ise başlarını örtüyor olmasıdır. Henüz beş yaşındayken çobanlık yapmaya başlayan erkek çocukları ise babalarına yardımcı olarak görevlidirler.⁵⁵ Yezîdîler konusundaki diğer çalışmaları gibi Ahmet Turan'ın bu makalesinde de, ülkemizde yaşayan Yezîdîlerin sosyal ve dini yaşantılarını anlama açısından önemli olduğunu ifade edebiliriz.

Türkiye Yezîdîleri Üzerine Bir Rapor

Yezîdîler Güneydoğu Anadolu'nun dört şehrinden Siirt'in Kurtalan, Beşiri ilçeleri, Batman, Diyarbakır'ın merkez ilçe, Bismil, Çınar, Mardin'in Midyat,

⁵³Ahmet Turan, "Yezîdî Din Adamları", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 4, Samsun, 1990, s. 129.

⁵⁴Ahmet Turan, "Yezîdîlerin Toplumsal Yaşayışları", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 5, Samsun, 1991, s. 67.

⁵⁵Turan, "Yezîdîlerin Toplumsal Yaşayışları", s. 68.

Nusaybin ve Şanlıurfa'nın Viranşehir ilçelerinin köylerinde toplam 28 muhtarlık ve 33 Mezra da genel anlamda 24.309 kişi yaşadığı tespit edilmiştir. Hemen hemen hepsi hayvancılıkla uğraşmasının yanında, toprağa sahip olanların ziraatla meşgul olduğu gözlemlenmiştir.⁵⁶ Bu rapor mevcut bulunmayıp varlığından Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin 24-25. sayılarında söz edilmiştir.

1.2.2.2. Alevilik ile İlgili Makaleleri

Anadolu Alevileri ve Kızılbaşlar

Ahmet Turan, 1992 yılında yazdığı bu makalesinde o günkü Türkiye'de Anadolu Alevilerinin ve Kızılbaşların bulunduğu şehirleri belirttikten sonra tarihçesi hakkında kısa ve öz bilgi sunmaktadır. İnançlarının daha çok gelenek ve göreneğe dayalı olduğunu belirttiği Kızılbaşların inanç esaslarının Ali'yi tanrı tanımaya dayandırıldığı ifade edilmiştir.⁵⁷ Onlara göre zaten Allāh, Muhammed ve Ali üçü birdir. Tanrı, Muhammed ve Ali suretinde görüşmüştür. Muhammed ve Ali'nin iki ayrı şahıs olarak görülmediği⁵⁸ düşüncesine sahip olan bu inanç sisteminde söylenen tüm örneklerde Ali'nin daima Muhammed'den üstün olduğu anlatılmıştır. Ahmet Turan bu makalesinde ayrıca Kızılbaş inancının üç sünnet ve yedi farza dayandırıldığını söylemektedir. Bunları yerine getirmeyen toplulukların alacakları cezalara değinmiştir. Din adamlarına kısaca değinmesinin ardından ibadet ve erkânları hakkında bilgi veren Ahmet Turan, Kızılbaşların Müslümanlarla müşterek olan ibadetler konusunda uyguladıkları hususlardan bilhassa Hacca gitmeyen Kızılbaşların asıl ziyaret yerlerinin Necef, Kerbela gibi daha çok kutsal saydıkları ve önem verdikleri kişilerin buldukları yerler olduğu tespitinde bulunmuştur.⁵⁹ Makalede bir diğer dikkat çeken unsur ise Kızılbaşların içki geleneğidir. Bir rivayete göre içki geleneği Ali'den başlamaktadır. Bu sebeple kutsal olarak bilinir.⁶⁰

Yezîdîlerin yemesi haram gördükleri hayvanları ve bu hayvanların niçin haram olduğu açıkça ifade eden Ahmet Turan, son başlığında geniş bir şekilde Kızılbaşlar ile Bektaşiler arasındaki farklara değinmiştir.⁶¹

⁵⁶ Ahmet Turan *Yezidiler*, Hitabevi Yay. , Ankara, 2015, s. 66.

⁵⁷ Ahmet Turan, "Anadolu Alevileri-Kızılbaşlar", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 6, Samsun, 1992, s. 46.

⁵⁸ Turan, "Anadolu Alevileri-Kızılbaşlar", s. 47.

⁵⁹ Turan, "Anadolu Alevileri-Kızılbaşlar", s. 55.

⁶⁰ Turan, "Anadolu Alevileri-Kızılbaşlar", s. 58-59.

⁶¹ Turan, "Anadolu Alevileri-Kızılbaşlar", s. 58.

Bir Alan Araştırmasının Anatomisi: “Tokat Yöresi Alevileri, Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri

Bu makale Cenksu Üçer’in doktora çalışması⁶²nin özeti niteliğindedir. Ahmet Turan ve Cenksu Üçer’in yazarlığını yaptığı bu makalede, söz konusu alan araştırmasının genel bir tahlili yapılmıştır. Makalede ilk değinilen nokta metodoloji olmuştur. Araştırmanın önemini amacını yöntemini literatür taramasının, kaynak teşkil eden kişiler ile mülakat ve gözlemin bu süreç içerisinde ne şekilde ilerlediği açıklanmıştır. Araştırmada kullanılan kaynaklar, kaynak kişiler ve eserler hakkında bilgi verildikten sonra Alevilik konusu ele alınmıştır. Siyasi, itikadî, tasavvufi alanda Alevilik açıklandıktan sonra Alevilik hakkında merak edilen bazı sorulara cevap verilmiştir. Ardından üçüncü başlık olarak da tarihsel süreç anlatılmıştır. Dördüncü başlıkta Alevilerin inançlarına değinilmiştir. Beşinci başlıkta ibadet anlayışları derinlemesine tahlil edildikten sonra altıncı başlıkta tarikat anlayışları detaylıca işlenmiştir. Son başlıkta örf ve adetleri anlatılmış ve sonuç olarak inanç esasları hususunda farklı kabuller ve fikirler bulunmasının yanında, Alevilerin büyük orandan temel İslami inançları benimsedikleri ifade edilmiştir.⁶³

Günümüzde Sivas ve Çevresinde Yaşayan Alevilerde İnanç Esasları

Makalenin isminden de anlaşılacağı üzere günümüzde yaşayan Sivas ve çevresindeki Alevilerin inanç esasları incelenmektedir. Bu makalede, yörede yaşayan Alevilerin inanç ile ilgili fikir dünyaları bilimsel bir şekilde ortaya çıkarılmıştır.

Aleviliğin tanımı konusunda bugüne kadar ileri sürülen çeşitli fikirler⁶⁴ mevcuttur. Bu durum aynı şekilde inanç ve ibadet hususunda da ortaya çıkmıştır. Her bir tanım farklı düşünce yapısı değişik fikirler ve kişinin bulunduğu çevre ile bağlantılıdır. Bu sebeple Aleviliğin inanç ve ibadet konusundaki değerlendirmeleri birbirinden farklı durmaktadır. Bunun sebebi de insanların konuya bakış açısının farklı olması, Alevilik ile ilgili olan kaynakların yetersiz olması ve Alevi ozan ve âşıkların deyişlerinde açık ve anlaşılabilirlik olmamasıdır. Ahmet Turan’a göre bu

⁶² Bkz. Üçer, Cenksu, *Tokat Yöresi Alevileri, Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri*, Ondokuz Mayıs Üniv. SBE, Samsun, 2005.

⁶³ Bkz. Ahmet Turan, Cenksu Üçer, “Bir Alan Araştırmasının Anatomisi: Tokat Yöresi Alevileri, Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, 2005, sy: 20-21.

⁶⁴ Ahmet Yaşar Ocak, “Alevi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1989, c. 2, s. 368-369.

problemlerin çözüme kavuşması için de Alevilerin inanç ve ibadetleri ile ilgili saha araştırmaları yapılması gerekmektedir.⁶⁵

Bu makalesinde Ahmet Turan, sırayla Alevilerin Allâh'a iman ve Allâh Muhammed Ali inancı meleklerle ve kitaplara iman, peygamberlere ve ahiret gününe iman hayrın ve şerrin Allâh'tan olduğuna iman, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt anlayışı meselelerine geniş bir şekilde değinmiştir. Sonuç olarak Aleviliği konu bakımından araştırma yapan yazarlar, Alevi kaynaklarından istifade etmek yerine farklı kaynaklardan istifade etmiş ve bu kaynakların etkisi altında kaldıkları ortaya çıkmıştır.

66

1.2.2.3. Nusayrîlik ile İlgili Makaleleri

Kitâbu'l-Mecmu'u'nun Tercümesi

Nusayrîlerin kutsal kitabı olan bu eserin Hamdan el-Hâsibî tarafından yazıldığını belirten Ahmet Turan, kitabın 16 sûreden oluştuğunu ve şu isimlere sahip olduğunu ifade etmiştir:

Birinci Sûre: İsmi “Başlangıç”

İkinci Sûre: İsmi “İbni el-Veli’yi Yüceltme”

Üçüncü Sûre: İsmi “Ebu Saîd’i Yüceltmektir”

Dördüncü Sûre: İsmi “Kaynağı nereden geldiği, Nisbeti”

Beşinci Sûre: İsmi “Galibiyet”

Altıncı Sûre: İsmi “Secde etme, Sücud”

Yedinci Sûre: İsmi “Selam”

Sekizinci Sûre: İsmi “İşaret”

Dokuzuncu Sûre: İsmi “el-‘Aynu’l-‘Aleviyye, ‘Alevî Ayın’ı”

Onuncu Sûre: İsmi “el-‘Akd, ‘Akid”

On birinci Sûre: İsmi “Halkın Dağ diye isimlendirdiği Şehadet”

On ikinci Sûre: İsmi “İmâmîyye”

On üçüncü Sûre: İsmi “Müsâferet, Yolculuk”

On dördüncü Sûre: İsmi “el-Beytü’l-Ma‘mur, İmar Edilmiş Bakımlı Ev”

On beşinci Sûre: İsmi “el-Hicâbiyye”

⁶⁵ Ahmet Turan, “Günümüzde Sivas ve Çevresinde Yaşayan Alevilerde İnanç Esasları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.24-25, Samsun, 2007, s. 11-12.

⁶⁶ Turan, “Günümüzde Sivas ve Çevresinde Yaşayan Alevilerde İnanç Esasları”, s. 11.

On altıncı Sûre: İsmi “en-Nâkibiyye”⁶⁷

Ahmet Turan bu makalede Süleyman Efendi, E. Edward Salisbury ve René Dussaud'nun yayınlarını karşılaştırarak Kitabı'l Mecmu'u Türkçeye tercüme etmiştir.⁶⁸

Ayrıca Ahmet Turan kitabın değerlendirmesini yaparken İsmâîli yazarlar tarafından yazıldığını belirtip, bu argümanını kitapta geçen tüm özel isimlerin İsmâîli şahsiyetler olduğu kanıtına dayandırıyor. Hatta Nusayrî bilginlerin kullandığı bu metinlerin Kur'an'ı esas alarak başka biçimde yazıldığını söyleyerek örneklerde bulunmuştur.⁶⁹

1.2.2.4. İslam Mezhepleri Tarihi ile İlgili Makaleleri

İslam Mezhepleri Tarihi Araştırmalarında Takip Edilmesi Gereken Yollar

Ahmet Turan'ın bu makalesi giriş, İslam Mezhepleri Tarihi araştırmaları, İslam Mezhepleri Tarihi araştırmalarında takip edilmesi gereken yollar olarak üç bölümden oluşmaktadır. Yazar giriş bölümünde mezhep kelimesinin tanımı yaptıktan sonra mezhepleri üçe ayırarak bunların itikadî, fıkhi ve siyasi mezhepler olduğunu belirtmiştir.⁷⁰

Literatür kısmına girmeden önce “makale”, “ashabu'l-makâlât”, “milel ve nihâl” terimlerine değinmiş, ardından ikinci bölümde İslam Mezhepleri Tarihi araştırmaları hakkında genel bir literatür listesi vermiştir. Son bölümünde ise değerlendirmede bulunarak bir İslam Mezhepleri tarihçisinin takip etmesi gereken yolları ve metotları ifade etmiş, mukayese edilmek suretiyle hala varlığını sürdüren mezhepleri bizzat gidip görmekle araştırılan mezhebin daha doğru anlaşılacağını bildirmiştir.⁷¹

⁶⁷Ahmet Turan, “Kitabu'l-Mecmu'u'nun Tercümesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 8, Samsun, 1996, s. 8-18.

⁶⁸Turan, “Kitabu'l-Mecmu'u'nun Tercümesi”, s. 7.

⁶⁹Turan, “Kitabu'l-Mecmu'u'nun Tercümesi”, s. 6.

⁷⁰ Ahmet Turan, “İslam Mezhepleri Tarihi Araştırmalarında Takip Edilmesi Gereken Yollar”, *Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu*(27-30 Haziran), Samsun, 1989, s. 455.

⁷¹Turan, “İslam Mezhepleri Tarihi Araştırmalarında Takip Edilmesi Gereken Yollar”, s. 456-459.

Les Premieres Dissidences Dans L'İslam Et La Naissance Des Diverses Sectes

Ahmet Turan, Fransızca yazdığı bu makalede İslam'da yaşanan ilk ayrılıklar ve bu ayrılıkların getirdiği sonuçları işlemiştir. Hz. Peygamber'in ölümünden sonra hilafet seçimi ve halifelerin devrinde yaşanan sorunlar, Hz. Osman'ın ölümünün ardından bir kesimin Hz. Ali'ye düşman olması, haricilerin ortaya çıkışı, Hz. Ali'nin ölümünden sonra oğlu Hz. Hüseyin'in halife olmak istemesi, Kербela hadisesi, Zeydiler'in ortaya çıkmasının ardından buna binaen Karmatiler'in doğuşu ve İsmâiliye mezhebi, Nizariler ve Müsta'liler, son olarak da İmamiye anlatılmaktadır.⁷²

1.2.2.5. Günümüzde Yaşayan Bazı Mezhepler ile İlgili Makaleleri

Süleymancılık

Ahmet Turan, Süleymancılık makalesinde ilk olarak Süleyman Hilmi Tunahan'ın hayatına yer vermiştir. Genel, öz ve anlaşılabilir bilgiler verdikten sonra Süleyman Hilmi Tunahan'ın İslam ile ilgili birkaç düşüncesine değinmiştir. Süleyman Hilmi Tunahan'ın tek eseri olan “Yepyeni Usul ve Tertip ve Kur'an Harf ve Harekeleri” kitabının Kur'an'ın okunmasını kolaylaştıracak bir eser olduğunu ve günümüze kadar iki milyondan fazla baskısı olduğunu ifade etmiştir.⁷³

Turan makaleyi ele alırken, tamamen objektif bir şekilde davranmış hem Süleyman Hilmi Tunahan'ın adına inşa edilen Süleymancılık teşkilatının muhaliflerinin söylemlerini hem de Süleymancılardan kendilerine atfettiği görev ve sorumluluklarını tarafsız bir şekilde okuyucuya aktarmıştır. Ayrıca Süleymancılık faaliyetlerinin teşekkül ve gelişimini de okuyucuya sunmayı ihmal etmemiştir.⁷⁴ Yönetimdeki federasyonlar hakkında pek çok bilgi verdikten sonra Süleymancılar hakkında önemli bir bilgi aktarmıştır. Bu teşkilatın hasletlerinden bir tanesinin de kulun Allāh ile doğrudan iletişim sağlanamayacağını, muhakkak bir vasitanın bulunması gerektiğini bu vasitanın da Süleyman Hilmi Tunahan'ın olacağını ifade

⁷²Ahmet Turan, “Les Premieres Dissidences Dans L'İslam Et La Naissance Des Diverses Sectes” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, 1993, sy: 7

⁷³Ahmet Turan, “Süleymancılık”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.9, Samsun, 1998, s. 35.

⁷⁴ Turan, “Süleymancılık”, s. 36.

etmiştir.⁷⁵ Ayrıca söz konusu meselenin İslam inancı ile ilişkilendirilebilecek bir husus olmadığını da belirtmiştir. Son olarak Süleymancıların finansman kaynaklarının genel bir biçimde sıraladıktan sonra Süleymancılar hakkında öne sürülen iddiaları okuyucunun istifadesine sunmuştur.⁷⁶

Said-i Nursi ve Nurculuk

Turan, 1998 yılında yazdığı bu makalesini o dönemin şartları fikir dünyası ve düşünce yapısıyla şekillendirmiştir. Öncelikle nurculuk topluluğunun temsilcisi sayılan Sait Nursi'nin hayatı hakkında detaylı bilgi vermiştir.⁷⁷

Bir Panİslamcı⁷⁸ olan Sait Nursi'nin Kürt milliyetçisi suçlamalarına maruz kaldığını belirten yazar, devlete karşı bir karşı harekette olmadığını ifade etmiştir.⁷⁹

Sait Nursi, insanların inanç konusundaki şüphelerini gidermek maksadıyla Risale-i Nur külliyyatını yazmıştır. Bu eserleri yazma sebebinin asıl nedeninin klasik eserlerin bu konuda yeterli olmadığı düşüncesidir. Ayrıca bu makalede, Nur Cemaati içinde Sait Nursi'nin olağanüstü durumlar yaşayan ve kerametler gösteren biri olduğuna dair olan inanç bilgisi de aktarılmıştır.⁸⁰

Turan, Nurcuları iki gruba ayırmaktadır. Birinci grup yazıcılar, ikinci grup ise okuyuculardır. ⁸¹ 1998 yılında nurcular "Gazeteciler, Şuracılar, Yazıcılar ve Fethullah Gülen cemaati" olarak ayrı gruplar halinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca o dönemde Elazığ'da oluşturulan Aczimendiler de nurcular cemaati arasında bulunmaktadır. ⁸²

Nurcuların temel düşünce yapıları Risale-i Nur külliyyatı etrafında birleşmiştir. Ayrıca makalede Said Nursi'ye atfedilen ve hapse girmesine sebep olan suçlamalar, Said Nursi'nin yönetimde yapılan uygulamalara itiraz ettiği başlıca noktalar ve o zamanki nurcuların kitle iletişim araçları ve finans kuruluşları maddeler

⁷⁵ Turan, "Süleymancılık", s. 37.

⁷⁶ Turan, "Süleymancılık", s. 38.

⁷⁷ Ahmet Turan, "Said-i Nursi ve Nurculuk", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.10, Samsun, 1998, s. 15.

⁷⁸ Panislamizm, İttihâd-ı İslam'ın karşılığı olarak Batı literatüründe kullanılan bir kavram olup İslam dünyasındaki bütün Müslümanları siyasi bir birliktelik etrafında birleştirmeyi hedefleyen siyasi bir akım olarak tanımlanabilir. Bkz. Sare Ziyansız, "II. Abdulhamid Dönemi İttihad-ı İslam (Panİslamizm) Siyaseti Doğrultusunda Tasavvufa Bakış ve Dönemin Etkin Mutasavvıfları", *Abdulhamid Dönemi Osmanlı Coğrafyasında İslami İlimler*, ed. Hidayet Aydar vd., Ensar Neşriyat, İstanbul, 2019, s. 333-358.

⁷⁹ Turan, "Said-i Nursi ve Nurculuk", s. 16.

⁸⁰ Turan, "Said-i Nursi ve Nurculuk", s. 17.

⁸¹ Turan, "Said-i Nursi ve Nurculuk", s. 17-18.

⁸² Turan, "Said-i Nursi ve Nurculuk", s. 20.

halinde verilmiştir. Bu makalede varılan sonuç ise nurculuğun tarikat olmadığı, bir inanç hareketi olduğu düşüncesidir.⁸³

1.2.2.6. Diğer Çalışmaları

Türk Kültür Tarihi Ders Notları

Ahmet Turan'ın Ankara'da bulunan 19 Mayıs Gençlik ve Spor Akademisi dergisinin 1976 yılında basılan sayısında Türk kültürünün tarihi ile alakalı bir makalesi mevcuttur.⁸⁴

Uluslararası Beden Eğitimi Federasyonuna Göre Beden Eğiticisinin Görevleri

Bir beden eğiticisinin asıl görevi öğrencilerine dinç bir hayatın ilkelerini ve uygulamalarını öğretmektir. Beden eğiticisi, fiziksel eğitim ortamının bütün öğrenciler için hijyen kurallarına uygun, emniyetli ve işlevsel olmasını sağlamalıdır. Öğrencinin eğitsel ve kişisel ilerlemesini değerlendirmeye tabi tutmalıdır.⁸⁵

Müslüman Türklerde Spor ve Önemi

İslamiyet'te spor ve dövüş meşru bir amaca hizmet etmektedir. Çünkü buradaki amaç savaşa hazırlıktır. Ahmet Turan bu yazısında dikkat çektiği husus İslam dininde sporun ne tür ehemmiyet arz ettiğiidir. Ayrıca bu makalede, Müslümanların hangi spor dalları ile ilgilendiği, İslamiyet yayıldıktan sonra ve Türklerin İslamiyet'i kabulünün ardından hangi spor dalları ile uğraştıkları bilgisi de aktarılmıştır.⁸⁶

Din ve Güreş

Ahmet Turan bu makalesinde, İslamiyet'te güreşin mahiyetinden söz etmektedir. Hz. Peygamber'in güreşi sevip tavsiye ettiği dile getirilmiştir. Ayrıca Turan, Peygamberimizin güreş ile ilgili hayatından örneklerle yer vermektedir. O

⁸³ Turan, "Said-i Nursi ve Nurculuk", s. 20-22.

⁸⁴ Ahmet Turan'ın çalışmaları hakkında geniş bilgi için Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin 24-25. sayılarına bakınız.

⁸⁵ Ahmet Turan'ın bu makalesinin yazılı nüshası bulunmamakla birlikte 1982 yılında Ankara'da yayınlanan Voleybol Dergisi ikinci sayısının 31-35 sayfaları arasında yer aldığı bilinmektedir.

⁸⁶ Ahmet Turan, "Müslüman Türklerde Spor ve Önemi", *Diyanet Gazetesi*, Ankara, 1982, sy: 285. s. 20-21.

dönemlerde savaşlarda bir teknik olarak kullanılan güreşin Piri olarak anılan kişi Hz. Peygamberin amcası Hz. Hamza idi. Ayrıca Peygamberimizin çok iyi bir güreşçi olduğuna değinen Turan, boş zamanlarında torunlarına hakemlik yaparak güreş öğrettiği bilgisini de aktarmaktadır.⁸⁷

H. Muhammed'in Gençliğe Spor Eğitimi Konusunda Öğütleri

H. Peygamber, gençleri spora teşvik etmek maksadıyla yarış atları ve yük beygirleri arasında yarışlar düzenlemiş ve kazananları ödüllendirmiştir Savaşa hazırlık konusunda atıcılık faydalı görülmüştür. Hadis kitaplarına bakıldığında, H. Peygamber (s.a.v)'in gençlere beceri kazandıran sportif oyunlara teşvik ettiği görülmektedir. Misal olarak, *“Oğullarınıza ok atmayı öğretiniz, ok atmakla oyalanmak, boş yere geçirilen zamanların en hayırlısıdır.”* *“Eğlenin, oynayın, çünkü dinimizde kabalık, katılık görmekten hoşlanmam.”* diye ifade edebiliriz.⁸⁸

H. Muhammed'in Örnek Hayatında İslam'da Spor

İslam dininde özendirilen sporların birbirinden farklı amaç ve yararları mevcuttur. Müslümanların bu sporları yapması ibadetlerine daha sıkı bir biçimde sarılmalarına vesile olmakla birlikte vatanını koruma hususunda daha kuvvetli olmalarına yardımcı olmaktadır.⁸⁹

Ahmet Turan'ın bu makalesine ulaşamamakla birlikte Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin 24-25. sayılarında varlığından söz edilmiştir.

⁸⁷ Ahmet Turan, “Din ve Güreş”, *Spor Yorum Dergisi*, Ankara, 1983, sy: 3, s. 57.

⁸⁸ Harun Ayar, “İslam'da Boş Zaman ve Spor”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018, c. 11. , sy. 56. , s. 1054.

⁸⁹ Osman Oral, “İslam'da Tavsiye ve Teşvik Edilen Oyunlar ve Sportif Faaliyetler”, *Uluslararası Rusya Araştırmaları Dergisi*, Kayseri, 2014, s. 32.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AHMET TURAN'IN İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ ALANINDAKİ YERİ

2.1. AHMET TURAN'A GÖRE İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ

Her dinsel gelenekte olduğu gibi İslam'da da Hz. Peygamber'in vefatından sonra İslam coğrafyasının genişlemesi, siyasi ve toplumsal etkilerle Müslümanlar arasında farklı dini anlayış ve yaşayış biçimleri ortaya çıkmıştır. Ahmet Turan'a göre Hz. Peygamber'den sonra bu ümmetin başına kimin geçeceği konusunda Müslümanlar münakaşa ve münazara etmişler ve bu konuda birçok gruba ayrılmışlar. Bu gruplardan ortaya çıkanların her birine mezhep, fırka, grup vb. isimler verilmiştir. Bunlar siyasi mezheplerdir. Hz. peygamberden sonra ümmetin bazı sorunlarını çözmek maksadıyla âlimlerin görüş beyan ederek ortaya koyduğu yola kendi isimleri verilerek oluşan mezheplere de fihhi mezhepler denir. Allâh'ın varlığı birliği ve ispatı konusunda tartışmaya gidip bunun üzerine fikir beyan eden mezhepler de kelami mezheplerdir.⁹⁰

İslam Mezhepleri Tarihi, Müslüman toplumda ilk dönemlerden itibaren ortaya çıkan günümüze ulaşan veya ulaşmayan siyasi veya itikadî mezhep olarak nitelendirilen dini anlayış biçimlerini konu edinmektedir. Ahmet Turan'a göre İslam Mezhepler Tarihi biliminin amacı, Müslümanlara ilmi doğru bir biçimde vermek suretiyle, ülkemizde birlik ve bütünlüğü sağlayarak bugüne kadar çeşitli sebeplerle İslamiyet'ten ayrılmış, yaşamış hala yaşıyor olan ve yok olmaya yüz tutmuş grupların birlik ve bütünlüğü bozmasına engel olacak surette incelemek ve İslam kültürüne, bilgi birikim dünyasına aktarmaktır.⁹¹

2.1.1. İslam Mezhepleri Tarihi Biliminin Tanımı Konusu ve Amacı

Mezhep kelimesini "*inançta ibadette muamelatta dini emirlerini uyulmadığı takdirde mükellefin uğrayacağı cezalarda başta kitap sünnet olmak üzere Rey ve kıyası da katarak tutulan yol*" olarak ifade eden Ahmet Turan'a göre Mezhepler Tarihi ise "*bir din ve mezhebe mensup topluluklarda meydana gelen farklı dini anlayış ve yönelişlerin doğuşunu gelişmesini ve yayılışını el alan*" bilim dalıdır. Turan'a göre İslam mezhepler tarihi ise İslam dinini kabul eden toplumlarda meydana gelen farklı dini anlayış ve yönelişlerin doğuşunu, gelişmesini ve yayılışını ele alan, ayrıca toplum

⁹⁰ 30 Ağustos 2020 saat 12:29'da Ahmet Turan ile telefonda yaptığımız röportaj.

⁹¹ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

içinde dini esaslara uygun görüş ve düşüncelerin toplumda benimsenip rağbet gördüğü ve dine dayandığını söyleyenlerin dini esaslardan uzak olan görüş ve davranışların nasıl yok olduğunu araştıran bir ilimdir. Bu ilim bunu yaparken mezhebin doğuşundan günümüzdeki durumuna kadar geçirdiği aşamaları ele alır. Bu bilim dalı, bütün İslami düşünceleri fikirleri bir araya toplayan, Müslümanlar arasından ortaya çıkan mezheplerin olduğu gibi kendi kaynaklarına uygun bir şekilde kendi iddialarına göre ele alan, tanıtan ve inceleyen bir süreçtir. ⁹²

2.1.2. Ahmet Turan'a Göre Mezheplerin Ortaya Çıkış Sebepleri

Hız. Peygamber'in 8 Haziran 632 yılında vefat etmesi pek çok ayrılığın sebebi olmuştur. Bu ayrılıklar en başta Hız. Muhammed'in ashab-ı arasında meydana gelmiştir. Ayrıca Hız. Peygamber henüz hasta yatağında yatarken uyuşmazlıklar vuku bulmaya başlamıştır. Ahmet Turan bu uyuşmazlık ve ayrılıkları şu şekilde sıralamıştır:⁹³

1. Hız. Peygamberin hastalığının şiddetlendiği vakitlerden birinde kendisine kalem kağıt getirilmesini, vasiyetname yazdırması gerektiğini yanında bulunan ashabına söylemiştir. Hız. Ömer Hız. Peygamberin hastalığının ağırlaştığını ifade ederek Allah'ın kitabının kendilerine yeteceğini söylemiştir. Bunun üzerine orada bulunanlardan bazıları yazılmasını isterken bazıları ise yazılmamasını istemiştir. Tarihte Kırtas hadisesi olarak geçen bu olay ilk ihtilaflardan sayılmaktadır.⁹⁴

2. Hız. Peygamberin çok fazla hasta olduğu bir dönemde ashabına Üsame'nin ordusunu techiz etmesini buyurmuştur. Fakat sahabenin bir kısmı Peygamber Efendimiz bu kadar hasta iken kendisini bırakıp gitmeye gönlünün razı olmadığını ifade ederken Hız. Ebu Bekir'in de içinde bulunduğu bir kısım ise Hız. Peygamberin emrine uymanın daha hayırlı ve daha bereketli sonuçlar vereceğini ifade etmiştir. ⁹⁵

3. Hız. Peygamber geçirdiği ağır hastalık sonucunda vefat etmiştir. Vefat haberini duyanlardan bir kısmı vefatının hüznü ümitsizliğine kapılırken bir kısmı

⁹²Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. V-VI.

⁹³ Turan, *Les Nusayris de Turquie la Region d'Hatay (Antioche)*, s. V.

⁹⁴ Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. 15.

⁹⁵ Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. 16.

da onun vefatında şüpheye düşmüşlerdir. Hz. Peygamberin ölümüne karşı derin bir acı ve hüznü duyan Hz. Ömer ise durumu kabullenmeyip herhangi bir kimsenin Hz. Muhammed'in öldüğünü söylerse onu kendi kılıcıyla öldüreceğini ifade etmiştir. Hz. Ebubekir ise Hz. Muhammed'in ancak bir elçi olduğunu ifade ederek Âli İmran suresinin 144. ayetini okumuştur.⁹⁶

4. Hz. Peygamberin vefatının ardından gömüleceği yer hususunda da ashabın içerisinde ihtilaflar oluşmuştur. Muhacirler Hz. Peygamberin doğduğu ve büyüdüğü yer olması hasebiyle onu Mekke'ye gömülmesi gerektiğini ifade ederken Ensar ise hicret ettiği vefat ettiği yer olması sebebiyle Medine'ye gömülmesi gerektiğini söylemiştir. Başka bir grup ise Peygamberlerin defnedildiği yer olan Kudüs'e gömülmesini talep etmişlerdir. İhtilafların sonucunda Hz. Ebubekir peygamberlerin vefat ettikleri yere gömüldüğü ile alakalı hadisi okuduktan sonra Hz. Muhammed, öldüğü yer olan Hz. Ayşe'nin odasına gömülmüştür.⁹⁷

5. Hz. Muhammed'in vefatının ardından bazı kimseler zekat vermeyi reddetmişlerdir. Müslümanlardan bazıları zekat vermeyi reddeden bu kişilerle savaş ve mücadele vermenin doğru olmayacağını ifade ederken bazı Müslümanlar ise bu kişilerle savaşmak gerekeceğini ifade etmişlerdir.⁹⁸

6. Yapılan savaşlar sonucunda Müslümanlar arasında bulunan hafızlar ölmekte ve sayıları gitgide azalmaktaydı. Hz. Ömer bu gerekçeye dayanarak Hz. Ebubekir'in Kur'an'ın hafızlarını bir araya getirmesini teklif etmiştir. Hz. Ebubekir ise Hz. Peygamberin daha önce böyle bir şey yapmadığını ifade ederek reddetmek istemiştir. Lakin diğer Müslümanların da Hz. Ömer'in görüşüne itimat etmeleri üzerine Hz. Ebubekir ikna edilmiştir ve Kur'an-ı Kerim toplanmıştır.⁹⁹

7. Tasarruf ve geliri Hz. Muhammed'in şahsına ait bulunan Fedek Çiftliği ile alakalı herhangi bir varisin olup olmaması meselesinde de ihtilaf çıkınca Hz. Ebubekir peygamberlerin miras bırakmadığı ile ilgili hadisi ifade ederek bu malı Hz. Fatma'ya vermemiştir.¹⁰⁰

⁹⁶ Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. 16.

⁹⁷ Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. 16-17.

⁹⁸ Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. 17.

⁹⁹ Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. 17.

¹⁰⁰ Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. 17-18.

8. Hz. Peygamberin vefatının ardından meydana gelen ihtilafların en mühimi ise İmamet meselesidir. Hem Ensar hem de Muhacirler imamın kendi tarafından seçilmesi gerektiğine inanıyordu. Bunun üzerine Hz. Ebubekir “*imam kureyşliler arasından olur*” hadisini söylemesi ile bu konu çok büyümeden çözüme kavuşmuştur.¹⁰¹

2.2. AHMET TURAN’IN İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ’NE KATKILARI

Ahmet Turan, çeşitli kurumlarda farklı görevler ifâ ettikten sonra 1982 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi kürsüsünde yardımcı doçent olarak göreve başlamıştır. 2010 yılına kadar bu üniversitede görevini sürdüren Turan, 28 yıllık bu süre içinde kaleme aldığı eserler, yazdığı makaleler ve yetiştirdiği ilim insanlarıyla İslam Mezhepleri Tarihi’ne büyük katkılar sağlamıştır. Turan, ülkemizde yaşayan Alevilik, Yezîdîlik gibi dini grupların tarihçe, inanç ve yaşam kültürlerini anlamının önemli olduğunu dile getirmiş ve bu alanda farklı bölgelerde araştırmalarda bulunup İslam Mezhepleri Tarihi alanında kayda değer bilgiler sunmuştur. Ayrıca, bir mezhebi anlamak için o mezhebin fikir ve görüşlerini bilmek ve tanımak gerektiğini, mezheplerin inanç ve fikirlerinin temel dayanaklarını, kaynak olarak neyi belirttiklerini, neye sığınıp neye dayandıkları bilmenin önemine işaret etmiştir. Bu sebeple bir dini, bir mezhebi objektif olarak anlayabilmek için de ellerindeki yazılı belgelere bakmak büyük bir avantaj sağladığını vurgulamıştır. Bir mezhebi anlamaya çalışırken ilk önce o mezhebe ait kutsal metinlerini incelemekle işe başlamak gerektiğini, kendi kaynaklarından hareketle araştırma yapmanın önemini göstermiştir. Bu bağlamda Turan’ın doktora çalışması ülkemiz güneyinde Hatay’da yaşayan Nusayrîleri; doçentlik tezi de güneydoğu Anadolu bölgesinden yaşayan Yezîdîleri konu edinmektedir.

Turan’ın İslam Mezhepleri Tarihi alanına kattığı ilk yenilik yapmış olduğu doktora çalışmasıdır. Turan, doktora konusu olarak, ülkemiz topraklarında halen varlığını sürdüren dini grupları anlamaya yönelik olarak geniş bir inanç kesimini karşılayan Hatay Nusayrîlerini çalışmıştır. Hatay Nusayrîlerine geçmeden önce

¹⁰¹Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. 18.

Nusayrîlik¹⁰² hakkında kısaca bilgi vermenin uygun olacağı kanaatindeyiz. Nusayrîlik, Ebu Şuayb Muhammed b. Nusayr en-Nemîrî (ö. 270/884) liderliğinde, 3/4 asırda ortaya çıkıp, daha sonra Kitabu'l- Mecmu'nun müellifi Hüseyin b. Hamdan el-Hasibi (ö. 358/969) tarafından sistemleştirilerek esas şeklini alan, takiyyeci tutumu ve Batınî yorumu benimseyerek günümüze kadar varlığını sürdüren Şîî bir harekettir. Nusayrîlik, Şîîliği doğuran ortam ve şartların tesiriyle oluşmuş bir akım olduğundan, ağırlıklı olarak onun inanç ve uygulamalarını benimseyen bir görüntü arz etmekle beraber, eklektik özellikler taşıyan diğer Batınî- Şîî fırkalar gibi, karma inanç ve ritüeller sisteminden oluşmaktadır.¹⁰³ Turan da Nusayrîliğin, Ebu Şuayb Muhammed b. Musa en-Nemiri'nin önderliğinde meydana gelip, daha sonra Kitâbu'l- Mecmu'u'nun müellifi Hüseyin b. Hamdan el-Hasibi tarafından sistemli hale getirilerek bu zamana kadar varlığını devam ettiren Şîî bir hareket¹⁰⁴ olduğunu ifade etmiştir. Hatay bölgesinde yaşayan Nusayrîleri de Şîâ'nın aşırı görüşlerini benimseyen mezhebin mensupları olarak değerlendirmiştir.¹⁰⁵

2.2.1. Nusayrîlik

Ahmet Turan, Paris-Sarbonne Üniversitesi'nde 1973 yılında doktora çalışmasını tamamlamıştır. Fransızca yazdığı, “Les Nusayrîs de Turquie dans la Region d’Hatay” (Hatay Nusayrîlerinin Tarihçeleri, Dinî İnanışları, Örf ve Adetleri) ismini taşıyan doktora tezi, Hatay’da ikamet eden Nusayrîlerin yaşayışları hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Katkılarından söz edecek olursak buradaki önemli husus, Ahmet Turan’ın 22 sayfadan oluşan giriş kısmında okuyucunun mezhepler olgusunu daha iyi tahayyül edebilmesi için İslam’daki ilk düşünce ayrılıklarını ve mezhepleşme sürecini ayrıntılı bir biçimde ele almasıdır. Turan, beş bölümden oluşan doktora tezinde her bölümün sonuna o bölümün sonucunu da eklemiş ve böylece konudan

¹⁰² Genel anlamda Nusayrîlerin kimlikleri hakkında farklı görüşler, Nusayrîliğin temel ilke ve inançları, ibadetleri, kolları için bkz. Ömer Uluçay, *Nusayrîlik İnanç Esasları-Tenasüh*, Karahan Yay. , Adana, 2003; Abdulhamit Sinanoğlu, *Nusayrîlerin İnanç Dünyası ve Kutsal Kitabı*, Esra Yay. , Konya, 1997; İlyas Üzümlü, “Nusayrîlik”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2007, c. XXXIII, s. 71.

¹⁰³ Mazlum Uyar, “Nusayrîlik”, *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı*, (ed. Hasan Onat vd.), Grafiker Yay. , Ankara, 2012, s. 299.

¹⁰⁴ Turan, “Kitabu'l-Mecmu'u'nun Tercümesi”, s. 5.

¹⁰⁵ Bkz. M. Orhan Üner, “Kitap Tanıtımı: Les Nusayrîs de Turquie dans la Region d’Hatay (Antioch)”, *Öndokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1, Samsun, 1986, s. 172-174; Hatay bölgesi ve civarında yaşayan Nusayrîler için ise, toprağa bağlı olarak çiftçilik yaptıklarından Arapça çiftçi anlamında “Fellah” ismi kullanılır. Bkz. Hasan Kanaatlı, *Dünya Dinleri ve İnanç Mezhepleri Tarihi*, Evrensel Değerler Yay. , İstanbul, 2011, s. 515; Mazlum Uyar, “Nusayrîlik”, *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı* s. 300; İlyas Üzümlü, “Nusayrîlik”, *DİA*, İstanbul, 2007, c. XXXIII, s. 71.

bağımsız olarak bölümde işlenen hususun ana fikrini okuyucuya aktarmıştır. Ayrıca tezin sonunda da tüm bölüm sonuçlarının haricinde on sayfalık bir sonuç bölümü yazmış, bu konudaki fikir ve düşüncelerini açıklayarak yapılan araştırmanın titizliğini ortaya koymaktadır. Bunun haricinde tafsilâtlı tablolar ve şemalarla konuya zenginlik katan Ahmet Turan, bu eseriyle İslam Mezhepleri Tarihi alanındaki ciddi bir boşluğu doldurmuş, bilimsel camiaya Hatay Nusayrîleri hakkında aydınlatıcı ve yol gösterici bir harita çıkarmıştır.

Nusayrîlik tarih boyunca gizli kalmış, uzun bir süre kapalı toplum yapısı sergilemiş sır bir mezheptir. Bu nedenle tarihi, inanç, ibadet, örf ve adetleri hakkında yeterli araştırma yazılmamış¹⁰⁶ ve hakkında önemli bilgi eksiklikleri bulunmaktadır. Türkiye’de bu alanda yapılan ilk çalışmalar, Nusayrî gruplarla ilgili gerçekleştirilen saha araştırmalarıdır. Ahmet Turan’dan önce Cumhuriyet’in ilk yıllarında 1927 yılında Baha Said Bey tarafından Türk Yurdu dergisinde bir yazı yayımlanmıştır.¹⁰⁷ Bundan sonra Turan’ın 1973’te tamamladığı Hatay bölgesindeki Nusayrîleri konu edinen doktora çalışması gelmektedir. Bu açıdan yaptığı katkılar çerçevesinde, Turan’ın doktora çalışması, Türkiye’de bu konuda yazılmış ilk bilimsel araştırmalardan biri olarak kabul edilebilir.

¹⁰⁶ On bir yüzyılı aşkın geçmişi içinde kapalı bir toplum olarak gelişen Nusayrîlik hakkında bizzat fırka mensubu müelliflerin klasik ve yeni dönemde kaleme aldıkları eserlerle modern dönemde yapılan çalışmalar şeklinde başlıca iki grup literatürden bahsedilebilir. Fırkanın ikinci kurucusu sayılan Hasîbî ile birlikte başlayan telif çalışmaları genellikle içe dönük olarak hazırlanmıştır. Çoğu küçük risâlelerden meydana gelen bu kitapların yanında dinî duyguları ifade eden Şiirlerle bazan divanlara da rastlanır. Bu kitaplar bazı istisnalar dışında XIX. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar ilim dünyasınca meçhul kalmış, Fransız şarkiyatçıların bunları elde etmesiyle üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Yakın dönemde Nusayrîlik’le ilgili ilk kitabın müellifi olan Rene Dussaud (*Historie et Religion des Nosairis*, Paris 1900) bu eserleri kullanıp bibliyografyada göstermiş, Louis Massignon listeyi genişleterek yayımlamıştır (*Opera Minora*, I, 640-649). Bunların başında Hasîbî’ye nisbet edilen *Kitâbü’l-Mecmû’* gelmektedir. Her Nusayrî’nin ezberlemesi gereken, temel inanç ve dua kitabı niteliği taşıyan eser, ilkin fırkadan ayrılıp Hıristiyanlığa geçen Adanalı (Âzenî) Süleyman Efendi’nin el-Bâkûre’sinde yer almış (s. 7-33), daha sonra E. Edward Salisbury eseri kısmi bir İngilizce tercümesiyle birlikte yayımlamış (*JAOS*, VIII [1864], s. 236-238) ve başka dillere de çevrilmiştir (Türkçe trc. Ahmet Turan, “*Kitâbü’l-Mecmu’un Tercümesi*”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 8 [1996], s. 5-18). Hasîbî’nin Hz. Peygamber’i ve on iki imamı anlattığı el-Hidâyetü’l-kübâ ile (Beyrut 1411/1991) el-Mâ’ide ve divanını da zikretmek gerekir. Ebû Saîd et-Taberânî’nin Nusayrî bayramlarını anlattığı *Mecmû’u’l-a’yâd*, Muhammed b. Hasan Müntecibüddin’in el-Ĥayâtü’r-rûhiyye ve *Dîvân*, Mezkûn es-Sincârî’nin *Ma’rifetullâh* (Lazkiye 1417/1996), Yûsuf b. Acûz el-Halebî’nin el-Münâzara, Muhammed b. Yûnus el-Kilâzî’nin *Dîvân* ile *Kitâbü’t-Te’yîd*’i burada örnek olarak zikredilebilir. Abdurrahman Bedevî, Massignon’un çalışmaları ile diğer bazı çalışmaları kullanarak elli dolayında Nusayrî müellifinin 130’a yakın eserini kütüphane kayıtlarıyla birlikte vermektedir (*Mezâhibü’l-İslamiyyîn*, II, 427-440; ayrıca on kadar klasik eserin mikrofilmli için bkz. İSAM Ktp. , Genel Yazmalar, nrş. 131987) . Bkz. Üzümlü, “Nusayrîlik”, s. 270-274.

¹⁰⁷ Baha Said Bey, “Nusayrîler ve Mezheplerinin Sırları”, *Türk Yurdu Dergisi*, Ankara, 1927, c. V, s. 31.

Ahmet Turan'ın bu akademik çalışması sayesinde Hatay yöresi Nusayrîleri objektif bir metotla bir dereceye kadar aydınlatılmış bu anlamda bu tez İslam Mezhepleri Tarihi alanında önemli bir boşluğu doldurmakta ve bu konuda yapılacak çalışmalara yol gösterme özelliği taşımaktadır. Ahmet Turan'ın doktora tezi hakkında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin 1986 yılında basılan ilk sayısında M. Orhan Üner tarafından bir tanıtım yazısı yayınlanmıştır.

Ahmet Turan'ın İslam Mezhepleri Tarihi alanına yaptığı katkılardan bir diğeri ise Kitâbu'l-Mecmu'u'nun Tercümesi isimli makalesidir. Hamdan el-Hasibi tarafından yazılan Kitâbu'l-Mecmu'u, Nusayrîlerin kutsal kitabıdır. Kur'an-ı Kerim Müslüman ümmeti için ne anlam ifade ediyorsa Nusayrîler için de bu kitap aynı anlama geliyor.¹⁰⁸ Bu kitap, Nusayrîlerin dini eğitimi ve ibadeti için başucu kitabı niteliği taşımaktadır. Bu sebeple günümüzde Türkiye, Suriye ve Lübnan'da yaşayan Nusayrîleri,¹⁰⁹ fikir dünyalarını, yaşayış biçimlerini hangi kültürlerden ne derece etkilendiklerini anlayabilmemiz için Ahmet Turan'ın Kitâbu'l-Mecmu'u'nun Tercümesi adlı çalışmasını irdelemek de fayda vardır. Turan, bu makalesinde Kitâbu'l-Mecmu'u'yu sadece Türkçeye tercüme etmekle yetinmemiştir. Bunu yaparken Süleyman Efendi, E. Edward Salisbury ve René Dussaud'nun yayınlarını karşılaştırarak bir tercüme oluşturmuştur. Turan bu makalesinde, toplam 16 sureden oluşan Kitabu'l Mecmu kitabını tüm sureleri ile detaylı titiz ve objektif bir şekilde ele almıştır. Ahmet Turan'ın bu tercümesiyle Nusayrîlerin, İslam'dan ne derece etkilendiklerini görmekteyiz. Bu eser, pek çok konuda önemli bir kaynak niteliğindedir. Nusayrîlerin dini kültürü ve yaşayışlarını konu alan pek çok makale de bu tercümeden istifade edilmiştir.¹¹⁰

¹⁰⁸ Turan, “Kitabu'l-Mecmu'u'nun Tercümesi”, s. 5.

¹⁰⁹ Mazlum Uyar, “Nusayrîlik”, *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı*, (ed. Hasan Onat ve Sönmez Kutlu) Grafiker Yay. , Ankara, 2019, s. 333.

¹¹⁰ Bkz. Halil İbrahim Bulut, “Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrîlik, Ortadoğu Yıllığı”, 2011, cilt: VII, sayı: 7, bkz. Harun Işık, “Kitabu Ta'limi Diyaneti'n-Nusayrîyye Işığında Nusayrî Teolojisi”, *Bilimname: Düşünce Platformu*, 2013/1, sayı: 24, bkz. Gökçen Çatlı Özen, “Nusayrîlikteki Amcalık Geleneğinin Yorumlanması = The Interpretation of Uncle Custom in Nusayrism”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2018, sayı: 86, bkz. Hüseyin Türk, “Nusayrîliğin Tarihi Kökeni ve Gelişmesi = Historical Roots and Progress of Nusayrîyye = Die Historischen Wurzeln des Nusayrîtentums und Seine Entwicklung”, *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, 2018, sayı: 1.

2.2.2. Yezîdîlik

Ahmet Turan'ın, İslam Mezhepleri Tarihi alanına yaptığı bir diğer katkı ise yazmış olduğu doçentlik çalışmasıdır. Bir mezhep olarak kabul edilen Yezîdîler hakkında yapılan çalışmalar, bizlere Yezîdîlerin iç dünyasının aydınlatmasında yardımcı olmaktadır. Lakin bilinen bir nokta da şudur ki, Yezîdîler ile bizzat diyalog halinde olmak, onları yaşadıkları yerlerde gözlemlemek, Yezîdîleri kendi kültürleri içerisinde değerlendirmek, daha sağlıklı sonuçlar verir. Bu sebeple Yezîdîler yazılırken daha önce yazılmış olan kaynakların yanında Yezîdîlerden de bizzat bilgi almak daha doğru bir bilgi imkânı sunar. İnanışları hakkında insanların çok fazla bilgiye sahip olamadığı ve misyonerliğe kapalı olan Yezîdîlikte, ülkemizde orijinal olarak ilk yazılan eser Ahmet Turan'ın Yezîdîler kitabıdır. Bu kitap aynı zamanda kendisinin doçentlik çalışmasıdır. Sır mezheplerden olan bu inanca sahip toplumun tarihçesini, coğrafi dağılımlarını, Yezîdî inanç ve ibadetlerini ve ayrıca din adamlarını, yabancıların milli bütünlüğü tehdit eden yanıltıcı hipotezlerini bizzat Yezîdîlerin kendi mekânında araştırarak ve içlerinde yaşayarak bu eseri oluşturmuştur.¹¹¹ Turan'ın bu eserinin İslam Mezhepleri Tarihi alanına katkılarını değerlendirecek olursak; Yezîdîlerin coğrafi dağılımlarını nüfus kayıt belgeleriyle vererek, bu işi daha önce yapmış bazı yabancı araştırmacıların aksine daha doğru ve güvenilir bilgi vererek, bu konuda çalışma yapacak olan kişilere de bilgi olanağı sağlamaktadır.¹¹²

Yezîdîlik kitabı hakkında Ahmet Turan bizlere şu bilgileri vermiştir:

“Yezîdîlik kitabım mahallinde araştırma yapılarak geçmiş ve günümüzü mukayese eden bir araştırmadır. Bu araştırma uzaktan sadece bir iki olay ışığında yazılmış bir eser değildir. Ben orada üç ay boyunca yaşadım. Kasabaları köyleri dolaşım. Din adamlarıyla birlikte oturduk yedik içtik. Bazen kaymakamla, bazen nüfus müdürüyle gezerdim. Hem halk hem de memur kesimiyle sıkı bir diyalog içerisinde olmak veriler açısından sağlıklı sonuçlar doğurur. Birçok Yezîdînin evinde

¹¹¹Turan, *Yezîdîler*, s. 11.

¹¹² Turan, *Yezîdîler*, s. 11.

*Hristiyanlık ile alakalı sembollere rastladım. Bu da araştırmamı daha sağlam veriler ve bağlantılar üzerine kurmama yardımcı oldu.”*¹¹³

2.2.3. İslam Mezhepleri Tarihi’nde Saha Yöntemi

Ahmet Turan, İslam Mezhepleri Tarihi alanında yapılan mezhepler tarihi çalışmalarına yeni yaklaşımlar getirmiştir. Turan'ın bu alana yaptığı en önemli katkılardan biri de danışmanlığını yaptığı saha çalışmalarıdır. Türkiye’de var olan mezhep ve grupların bugünkü inançları, yaşayışları, sosyal ve siyasi ilişkileri, nüfusları, nüfusların coğrafi dağılımları ve etkinlikleriyle ilgili bilgi toplamak, tespit ve değerlendirmelerde bulunmak için saha çalışmalarının önemine dikkat çekerek öğrenciyi bu alana yönlendirmiştir. Bu bağlamda ülkemizde farklı şehirlerde yaşayan Alevi kesimleri bilimsel metotlarla incelemek ve araştırmak üzere doktora öğrencilerine tez konuları vermiştir. Bu metotla yani İslam Mezhepleri Tarihi çalışmalarında kullanılan gözlem (müşahede) metoduyla mezhep mensuplarıyla doğrudan görüşerek inanç ve ibadetleri, örf ve adetleri hakkında sağlıklı bilgiler elde etme imkânı doğmuştur. 1999 yılından yaptırmış olduğu ‘Sivas ve Çevresinde Yaşayan Alevilerin İnançları’ çalışması, 2003 yılında ‘Amasya Yöresi Alevileri, Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri’ isimli araştırma ve 2005 yılından yaptırmış olduğu ‘Tokat Yöresi Alevileri Tarihçesi İnançları Örf ve Adetleri’ isimli doktora tezi, Alevilerin Türkiye'nin belirli yörelerindeki yaşayışları inançları, örf ve adetleri saha çalışmalarıyla ortaya koyulmuştur. İslam Mezhepleri ve bu mezheplerin tarihleri çok geniş bir zamanı kapsamaktadır. Araştırılan bir mezhebi geçmişteki fikirleri ve faaliyetleri ile günümüzdeki toplumsal yaşayışları dikkate alınarak değerlendirmek gerekir. Bu sebeple Ahmet Turan, ülkemizde belirli bir nüfusu karşılayan Alevileri, kendi mekanlarında, kendi kültürleri ile iç içe bir şekilde incelenmesi suretiyle saha çalışmalarına teşvik etmiştir. Saha çalışmaları, mezhep gruplarının yaşadığı yerlere bizzat köy köy dolaşp, onlarla oturup kalkıp, oradaki yaşantılarını, bugün ne durumda olduğunu, İslam'ın diğer toplumlarıyla ilgili olan görüş ve davranışlarını geçmiş ve günümüz çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutarak ortaya koymaktadır. Cumhuriyet dönemine geçildikten sonra her kesimden insana eşit hak ve özgürlük tanındığı için

¹¹³ Aynı röportaj. (30 Ağustos 2020)

mezhepleri incelemek onları daha yakından ve daha doğru bir şekilde tanımak mümkün hale gelmiştir.¹¹⁴ Sağlıklı bilgi ve güvenilir veri açısından Turan'ın bu çalışma yöntemi, ilim dünyası ve İslam Mezhepleri Tarihi bilim dalı için doğru ve gerçek bilgi olması açısından önem arz etmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Ahmet Turan'a göre yaşayan bir mezhebin yaşadığı bölgede mensupları tarafından yaşanan bir biçimde aktarılmasının önemine vurgu yapılmasıdır. Bunu yapabilmenin yegane yolu ise saha çalışmasıdır. Bu sebeple Ahmet Turan, ülkemize yenilik olarak saha çalışması getirerek mezheplerin daha şeffaf bir şekilde anlaşılmasına vesile olmuştur.

2.2.4. Klasik Kaynaklardan Yararlanma

Bilinen bir gerçek vardır ki her insan farklıdır. Kimse bir diğersinin tıpatıp aynısı değildir. Herkesin kendine göre fikirleri, düşünceleri, olaylara bakış açısı birbirinden ayrı ve kavramlardan çıkardığı anlam bile farklılık arz etmektedir. Nitekim tek düze, herkesin aynı düşündüğü bir toplum fikri, insan tabiatı gereği hayalden öteye gidemez. Bir grup insanı diğerlerinden ayıran en ufak bir hasletin olmaması, herkesin tek tip düşünüp farklı fikirlerin ortaya çıkmaması insan toplumunda mümkün değildir. Farklı düşünce yapıları doğal bir süreç içerisinde farklı mezheplerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Öyle ki ortaya çıkan mezhepler, insanların yaşayış biçimini, ibadet hayatını derinden ve doğrudan etkilemiştir. Bu sebeple insanların hayatlarında mezheplerin derin ve ciddi bir etkisi söz konusudur. İnsanları bu denli etkileyen bir mesele hakkında geniş çaplı bir kitabın yazılması önemli bir boşluğu dolduracaktır. Ahmet Turan, “*İslam Mezhepleri Tarihi*” kitabı ile mezhepler ile ilgili değinilmesi gereken önemli konulardan Allâh'ın, Müslümanların fırkalara ayrılmamaları hususundaki emirlerini¹¹⁵ insanların buna rağmen nasıl gruplaşmaya başladığını, bu durumun neticesinde nelerin hâsıl olduğunu titizlikle kaleme alarak, Müslüman toplumun ayrılığının arkasındaki sebeplerin ciddiyetini ifade etmiş,¹¹⁶ “*farklılık*” kavramının ciddiyetini göstermiş oluyor. Kitapta belli başlı fırkaların her türlü detayının anlatılmış olması, mezhep olgusunun insan ve toplum üzerindeki teşekkül sürecini ortaya çıkarmıştır. Eser siyasi, itikadî ve fikhî-amelî mezhepleri ele almıştır.

¹¹⁴ 30 Ağustos 2020 saat 12:29'da Ahmet Turan ile telefonda yaptığımız röportaj.

¹¹⁵ Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. 1.

¹¹⁶ Turan, *İslam Mezhepleri Tarihi*, s. 15-21.

Ahmet Turan'ın yaptığı bir diğer katkı ise yüksek lisans öğrencilerine yaptırmış olduğu klasik çalışmalarınıdır. Bu konuda Turan'ın metodu ise öğrenciyi yüksek lisans döneminde geçmişle ve klasikler ile tanıştırtıp onları İslam mezhepler tarihi alanına vakıf bir şekilde mezun etmektir. Fakat Ahmet Turan, öğrencilerine doktora çalışması yaptırtırken, klasiklerden ziyade şu an günümüzde mevcut bulunan mezhepleri inceleyerek, İslam Mezhepleri Tarihi alanına güncel katkılar sağlamak amacı gütmektedir. Kendisi öğrencilerinin hem klasikleri tanıtmış kavratmış hem de günümüzde yaşayan mezheplerin günümüzdeki şekliyle öğrenilmesine vesile olmuştur. Böylelikle öğrencinin zihninde geçmiş ve günümüz mukayesesi yaptırtarak alana hâkimiyetini arttırmaya çalışmıştır.

2.2.5. Çalışmalarından İstifade Edenlerden Bazı Örnekler

Hocamızın kaleme aldığı bilimsel makale ve eserlerin akademik çevrelerce sıkça kullanıldığını, birçok akademisyenin araştırmalarında Ahmet Turan'ın çalışmalarına atıfta bulunduğunu görmekteyiz. Örnek olarak “*Yezidilik ve Yezidilikte Harrânî İzleri*” makalesinde Sami Kılıç, “*Küresel Dünyada Küçük Dini Grupların Varoluşsal Sorunları ve Entegrasyonel Asimilasyonu: Yezidiler Örneği*” makalesinde Salih Aydemir, “*Anadolu'da Yok Olmaya Yüz Tutan Dini Topluluklardan: Yezidiler*” eserinde Ahmet Taşğın, “*Van Gölü Havzası Yezidileri ve Yezidilerin Anadolu Kültürleriyle Ortak Olan Paylaşımları*” eseriyle Ç. Ceyhan Süvari Turan'ın “*Yezîdiler*” eserine atıfta bulunmuşlardır.¹¹⁷ Bu çalışmaların haricinde, Metin Bozan'ın “*Yezîdiler'de Şeyh Adi b. Müsafir Algısı*” sempozyum bildirisinde, Necati Sümer ve Ahmet Aktaş'ın ortaklaşa kaleme aldıkları “*Yezîdilerde Dinî Teşkilatlanmanın Sosyal Hayata Yansımaları (Batman-Beşiri Örneği)*” makalesinde Ahmet Turan'a atıf yapıldığını görmekteyiz.¹¹⁸ Bu atıflar da bize Ahmet Turan'ın

¹¹⁷ Sami Kılıç, “Yezîdilik ve Yezîdilikte Harrânî İzleri”, *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2011, c. VI, sayı: 3. Bkz. Salih Aydemir, “Küresel Dünyada Küçük Dini Grupların Varoluşsal Sorunları ve Entegrasyonel Asimilasyonu: Yezîdiler Örneği”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010, c. XV, sayı: 24, bkz. Ahmet Taşğın, “Anadolu'da Yok Olmaya Yüz Tutan Dini Topluluklardan: Yezîdiler”, *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri*, 23-28 Ekim 2000 Ürgüp/Neveşehir, 2000, bkz. Ç. Ceyhan Süvari, “Van Gölü Havzası Yezîdileri ve Yezîdilerin Anadolu Kültürleriyle Ortak Olan Paylaşımları”, *IV. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu 17-21 Haziran 2008 - Ahlat = The Fourth International Symposium of Van Lake Region 17-21 June 2008 - Ahlat*, 2011.

¹¹⁸ Bkz. Metin Bozan, “Yezidiler'de Şeyh Adi b. Müsafir Algısı”, *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu (14-16 Mayıs 2010) = International Şırnak and Its Vicinity Symposium (14-16 May 2010)*, 2010, bkz. Necati Sümer ve Ahmet Aktaş, “Yezidilerde Dinî Teşkilatlanmanın Sosyal Hayata Yansımaları (Batman-Beşiri Örneği)”, *Dinî Araştırmalar*, 2017, cilt: XX, sayı: 51.

akademik camiaya kazandırdığı bilimsel verilerin İslam Mezhepleri Tarihi araştırmalarındaki önemine işaret etmektedir.

2.2.6. Geçmiş ve Günümüz Mukayesesinde Ahmet Turan

Tarihten günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başaran mezhepler olduğu gibi, tarih içerisinde çok sonradan oluşan bir takım mezhepsel gruplar da vardır. Siyaset sahnesine 1908 yılında çıkan Said Nursi'nin içinde bulunduğu bir kısmı siyasi bir kısmı dini olan bir İslam akımı mevcuttur. Nurculuk adı verilen bu akım, İslam'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkan fırkalar ile benzerlik göstermektedir. Söz konusu benzerlikler kimi zaman Nurculuğun mensupları tarafından firkanın kurucusuna atfedilen ya da kurucunun bizzat kendisi tarafından iddia edilen özellikler olabilmektedir. Kimi zaman ise firkanın kurucusunun vefat etmesi ile sistemin yayılış biçimi ve mensup toplamak için yapılan propagandalar da benzerlik göstermektedir.¹¹⁹ Bu denli benzerliklerin bulunması, İslam Mezhepleri Tarihi'nde geçmişten günümüze kadar olan grupların birbiriyle olan mezhep düşünce biçimi benzerliğini göstermektedir. Bu nedenle ister geçmişte olan bir mezhep araştırılsın, ister günümüzde olan bir mezhep araştırılsın, önemli hususlarda birbirlerine benzeşme ihtimali olan bu grupların dikkatli ve ehemmiyetli bir biçimde çalışılması geçmişimizi anlayıp günümüzü yorumlamamıza vesile olmaktadır. Bu sebeple Ahmet Turan'ın “*Süleymanlık*” ve “*Said-i Nursi ve Nurculuk*” isimli makaleleri geçmiş ve günümüzü mukayese etme açısından önem arz etmektedir.

İslam Mezhepleri Tarihi hem geçmişi hem de şu anı irdeleyen klasik ve aynı zamanda güncel bir bilim dalıdır. Bu sebeple bir İslam Mezhepleri tarihçisi de hem klasik konuları en iyi şekilde bilmeli hem de çağdaş meselelere ayak uydurabilmelidir. İslam mezhepleri tarihi, klasik mezhepler hususunda büyük oranda araştırılmış ve bilim dünyasına geniş bir bilgi olanağı sunmuştur. Bu nedenle tarihçinin elinde genel anlamda çağdaş mezhepler araştırmaları kalmaktadır. Ahmet Turan, ülke gündemini yoğun bir şekilde meşgul eden fakat hakkında derinlemesine bilgi olmayan Alevilik konusunda daha fazla bilimsel çalışmanın yapılması gerektiğini düşünerek danışmanlığını yaptığı “*Tokat Yöresi Alevileri, Tarihçesi İnançları Örf ve Adetleri*” çalışmasının genel bir kritiğini Cenksu Üçer ile yapmıştır. Bu alan araştırmasının

¹¹⁹ Yaşar Kutluay, “Mezhepler Tarihi Yönünden Said Nursi ve Nurculuk”, *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 1959-1960, c. III, sy. 3-4, s. 211.

kritiği geçmişten günümüze uzanan Alevilik düşüncesinin bilgi yolculuğunun şu anki durumuna nasıl geldiğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca güncel ve çağdaş bilgiler vererek Aleviliğin Tokat yöresinde nasıl hayatta kaldığını göstermektedir.¹²⁰

2.2.7. Yabancı Dile Hakimiyeti

İslam dininin daha iyi anlaşılması için sadece kendi dilimizde makaleler ve eserler yazmak yeterli değildir. Bu düşünce ışığında hem yeni diller öğrenmek hem de öğrenilen diller de bilgiler sunmak ve aktarmak gerekir. Birden çok dil bilen, pek çok yönden zengin bilgi ve birikime sahip olan Ahmet Turan, Fransızca yazdığı doktora tezi ve makalesi ile İslam kültürünü kendi medeniyetimizin dışına taşımakla kalmamış, düşünce yapımızın oluşum sürecini, İslam Mezhepleri Tarihi'nin İslam dini için ehemmiyetini bu şekilde ortaya çıkarmıştır.¹²¹

2.2.8. Öğrencilerinin Gözünden Ahmet Turan

Prof. Dr. Ahmet Turan'ın yetiştirmiş olduğu öğrencilerinden biri olan Prof. Dr. Harun Yıldız, hocası hakkında şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

“Şüphesiz hocamız, hem yapmış olduğu bilimsel çalışmalarla, hem de yetiştirmiş olduğu öğrencilerle İslam Mezhepleri Tarihi alanına önemli katkılar sağlamıştır. Yapmış olduğu özgün bilimsel çalışmalarla, alanda daha önce çalışılmamış olan bazı konularla ilgili güzel araştırmalar ortaya koydu. Örnek olarak Fransa'da hazırlamış olduğu Nusayrîler (Arap Alevileri) ile ilgili doktora çalışması, bu konuda ülkemiz ölçeğinde yapılan ilk çalışmadır; zira o dönemde Nusayrîler'le ilgili olarak ülkemizde yapılan tek çalışma bile yoktu. Yine doçentlik düzeyinde yapmış olduğu Yezîdîlerle ilgili saha araştırması, aynı çerçevede görülmelidir. Zira Mezhepler tarihi alanında Yezîdîlik konusunda ortaya konan eser sayısı, bir elin parmaklarını geçmez. Dinî/sosyal bir grup olan Yezîdîler'le ilgili bu dikkat çekici durum, halen geçerliliğini korumaktadır. Hocamız, saha çalışmalarının zorluklarını da göğüsleyerek bu anlamda bilimsel ölçülerde objektif çalışmaların hazırlanmasını

¹²⁰ Ahmet Turan ve Cenksu Üçer, “Bir Alan Araştırmasının Anatomisi: Tokat Yöresi Alevileri, Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri”

¹²¹ Turan, “Les Premieres Dissidences Dans L'İslam Et La Naissance Des Diverses Sectes”, s. 53-65.

sağlamıştır. Nusayrîlik ve Yezîdilîk gibi halen bakir olan bu alanlar, yeni araştırmacıları beklemektedir.

Yine hocamız, yönetmiş olduğu lisansüstü tezlerle de alana önemli katkılar sağlamıştır; Yüksek lisans düzeyinde öğrencilerden klasik konularda çalışmalar yapmalarını ister; doktora öğrencilerini ise, genellikle saha çalışmalarına yönlendirirdi. Hocamızın özellikle doktora düzeyinde yönetmiş olduğu tezler, ülkemizin özellikle güncel gerçekliklerinden biri olan Alevîlik konusunda ciddi bir boşluğu doldurmaktadır. Bu anlamda sırasıyla Sivas, Amasya ve Tokat bölgesiyle ilgili yapılan saha araştırmaları, ülkemizdeki Alevîlik gerçeğini doğru ve bilimsel bir şekilde anlama noktasında bize ciddi ufuklar kazandırmaktadır.

Hocamız, yetiştirmiş olduğu öğrencilerle de İslam mezhepleri tarihi alanına önemli katkılar sağlamış, bu anlamda göz ardı edilemeyecek biçimde ciddi emekler ortaya koymuştur. Zira şu an yetiştirmiş olduğu (Prof. Dr. Metin BOZKUŞ, Prof. Dr. Harun YILDIZ, Prof. Dr. Cenksu ÜÇER gibi) öğrenciler, değişik üniversitelerde Mezhepler Tarihi alanına hizmet vermeye, bu anlamda hocamızın açtığı yoldan yürümeye devam etmektedirler.”¹²²

Prof. Dr. Metin Bozkuş’a hocası Ahmet Turan hakkında yöneltilen soruya verdiği cevapla, Turan’ın İslam Mezhepleri Tarihi bilim dalına katmış olduğu yenilik ve fikri aydınlığı gözler önüne sermiştir:

“Hocamızdan son derece yapıcı, yol gösterici ve ufuk açıcı bir danışmanlık aldım. Beni bir arkadaş, samimi bir akrabası gibi karşıladı. Derslerde daha çok pratik sonuçlar kazandıracak konular üzerinde dururdu. Ben kendisinden hayatın dersini aldım. Kendim de hocamı örnek alarak her zaman öğrencilerime yardımcı olmayı ilke edindim. Aslında hocamdan daha çok hayat tecrübesi ve insanlara karşı yaklaşım dersi edindim. Kendisini tanıdığım ve kendisinden ders ve danışmanlık aldığım için kendimi şanslı görüyorum.

Hocamız bilginin soyut değil, somut olmasına, bilimsel çalışmaların yaşayan insanlara ve devlet adamlarına milli bir katkısının olmasına önem verirdi. Bilginin

¹²² 22 Ekim 2020 saat 10.58 tarihinde Prof. Dr. Harun Yıldız ile yaptığımız röportaj.

ahlaka dönüşmesi için gayret ederdi. Bu açıdan gerek kendi çalışmaları ve gerekse yaptırdığı çalışmalar ile bu konuda alanda çalışacaklara öncülük yaptı.”¹²³

Öğrencisi olmasa da Ahmet Turan'ın İslam Mezhepleri Tarihi açısından önemine işaret eden bir diğer isim ise Prof. Dr. Osman Aydın'ıdır:

“Yaşayan mezhepler ile Alevilik konusunu merkeze alan fakültelerin başında 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi gelmektedir. Bu fakültede İslam Mezhepleri Tarihi anabilim dalı başkanlığını Ahmet Turan yürütmektedir. Doktorasını Les Nusayrîs de Turquie dans la Region de Hatay isimli teziyle Paris Sorbon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde yapan Turan'ın çalışmaları, Hatay Alevileri Nusayrîler ve Yezidiler gibi yaşayan mezhepler üzerine yoğunlaşmıştır. Bu geleneğin devamı niteliğinde, alanda master ve doktora çalışmaları-aralarında klasik dönem mezhepleri olsa da- yaşayan dini akımlar ve Alevilik konularına odaklanmıştır. Ayrıca Turan, Metin Bozkuş'un 'Tarihten Günümüze Sivas Yöresinde Alevilik' isimli doktora tezinin danışmanlığını da yürütmüştür. Turan'ın özellikle Güneydoğu Anadolu Yezidileri üzerindeki çalışması anket ve mülakata dayalı bir çalışma olması yönüyle kendisinden sonra gelen araştırmacılara örnek teşkil etmiştir.”¹²⁴

“Turan'ın Güneydoğu Anadolu Yezidileri ile ilgili çalışması, Yezidilerin kendi kaynakları, yazma eserler ve Batılı araştırmacıların eserlerine dayalı olarak hazırlanmıştır. Eserde Yezidiliğin tarihçesi, mezhep mensuplarının buldukları yerler, örf ve adetleri, kutsal kitaplarının içerikleri, ibadetleri, geleneksel hale getirdikleri bayramları, toplumsal yaşayışları ve karakter yapıları verilmiştir. Yezidiliğin Siirt, Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa ve ilçelerindeki coğrafi dağılımına önem verilmesi ve Türkiye'deki nüfus dağılımlarının tablo halinde okuyucunun dikkatine ve bilgisine sunulması, Türkiye'de bu mezhep ile ilgili yazılan eserleri el yazmaları ve fetvalardan oluşan Yezidi bibliyografyası konu ile ilgili araştırmaları yapacaklar için kolaylık sağlayacak niteliktedir.”¹²⁵

“Turan, Hatay Alevileri Nusayrîler ve Yezidiler gibi günümüzde inanç sistemleri devam eden mezhepleri incelemesine rağmen İslam mezhepleri tarihi isimli

¹²³ 30 Ekim 2020 saat 20.36 tarihinde Prof. Dr. Metin Bozkuş ile yaptığımız röportaj.

¹²⁴ Osman Aydın, *Osmanlı'dan Cumhuriyete İslam Mezhepleri Tarihi Yazıcılığı*, Hititkitap Yayınevi, Ankara, 2008, s. 347-348.

¹²⁵ Aydın, *Osmanlı'dan Cumhuriyete İslam Mezhepleri Tarihi Yazıcılığı*, s. 348.

kitabında Hariciler, Şiâ, Mutezile ve Ehl-i Sünnet mezhepleri üzerinde durmuştur. Klasik dönemde mezheplerle ilgili kullanılan terminoloji ve kaynaklar hakkında bilgi vermiş ve eserlerinin yazılış amacının ağırlıklı olarak Ehl-i Sünnet'i savunma olduğunu ifade etmiştir. Turan İslam Mezheplerinden bahseden Eş'arî, Malâti, Kummî, Bağdâdî, Neşvânü'l-Himyerî gibi müelliflerin eserlerini kısaca tanıtmıştır. 73 fırka hadisine dayalı yapılan tasnif sistemi daha çok Bağdâdî'nin eserinden hareketle anlatılmıştır. Turan, klasik dönem mezhepleri ile ilgili bilgileri de daha çok Şehristânî ve Bağdâdî'nin eserlerinden yararlanarak vermiştir.”¹²⁶

“Turan, klasik dönemde telif edilen kitaplarla ilgili bilgi vermesinin yanında, günümüzde İslam dünyasında Batı ülkelerinde ve Türkiye'de mezheplerle ilgili yazılan belli başlı kitaplara işaret etmiştir. Alanla ilgili araştırmalarda takip edilmesi gereken yollara ilişkin önerilerde de bulunur. Tarih sahnesinde ortaya çıkan bazı mezheplerin günümüze ulaşamadığını bazılarının Ehl-i Sünnet içerisinde eridiğini bazılarının katı görüşlerinin zamanda yumuşadığının, araştırmacılar tarafından dikkate alınması gerektiğini ifade eder.”¹²⁷

¹²⁶ Aydınli, *Osmanlı'dan Cumhuriyete İslam Mezhepleri Tarihi Yazıcılığı*, s. 348.

¹²⁷ Aydınli, *Osmanlı'dan Cumhuriyete İslam Mezhepleri Tarihi Yazıcılığı*, s. 349.

SONUÇ

Bu araştırma, evveliyetle İslam Mezhepleri Tarihi'ni bilim kimliği içerisinde değerlendirek mezheplerin doğuş sebepleri açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından Ahmet Turan'ın hayatını incelenerek kendisinin İslam Mezhepleri Tarihi alalına girişi aşama aşama ortaya koyulmuştur. Ahmet Turan'ın tüm eser ve çalışmaları bir araya getirilerek bu çalışmalar hakkında bilgiler verilir okuyucunun eserlere ve çalışmalara erişim ve bilgi edinme ihtiyacının giderilmesine kolaylık sağlanmaya gayret edilmiştir. Hem kendisinin hem de akademik hayatına doğrudan şahit olan öğrencilerinin fikir ve düşüncelerine çalışmada yer vererek tezin daha anlaşılır ve eksiksiz olması için gayret sarf edilmiştir.

Ahmet Turan, hem mevcut bulunduğu yüzyıl hem de ülkemizde İslam Mezhepleri Tarihi bilim alanında yetişmiş önemli bilim insanlarından biridir. Kaleme aldığı çalışmalar, yetiştirdiği öğrenciler ve araştırma yaparken uyguladığı yöntem ve teknikler açısından Ahmet Turan, bu alana katkı sağlamış ve kendisinden sonra gelenlere öncülük edecek araştırmalar yapmıştır.

Ahmet Turan, İslam Mezhepleri Tarihi alanında özgün, objektif ve bilimsel yönlerini ortaya koyan pek çok çalışma yapmış ve birçok çalışmaya da danışmanlık yapmıştır. Eserlerini ve makalelerini yazarken kolaya kaçmamış, her daim doğru ve gerçek bilginin peşinden gitmiştir. Bilhassa mezhepleri mahallinde incelemesi İslam Mezhepleri Tarihi açısından farklı bir bakış açısı ve doğru bilgiyi tespit imkânı sunmuştur.

Ahmet Turan'ın İslam Mezhepleri Tarihi'ne en büyük katkılarından bir tanesi Yezîdîler adlı kitabıdır. Bu eser yalnızca Yezîdîlerin yaşayışları, Türkiye'deki genel durumlarının ibadet ve düşünce yapılarını ortaya koymakla kalmıyor, aynı zamanda Yezîdîler hakkında detaylı alan çalışması yapılmış ilk eser niteliği taşıyor. Hem dönemdeki hem de kendisinden sonraki pek çok akademisyene rehberlik eden bu eser, bu alanda çalışma yapmak isteyenlerin hizmetine sunulmuştur.

Ahmet Turan'ın eser ve makalelerini incelediğimizde güncel konular üzerinde durduğunun özellikle günümüzde İslam Mezhepleri Tarihi alanını meşgul eden Yezîdîler ve Aleviler hakkında çalışmalar yaptığını görmekteyiz. Bu sebeple Ahmet Turan'ın günceli koruyarak günümüze ve geleceğe faydalı olacak çalışmalar

yaptığını, mezhepleri anlama noktasında günümüzdeki problemlere ışık tuttuğunu tespit ettik. Ayrıca Ahmet Turan'ın yurtdışında doktora yapmış olması, çağdaş gruplar üzerinde çalışma imkanı tanımış ve var olanı ortaya çıkarma misyonlarını kazandırmıştır.

Ahmet Turan'ın danışmanlığını yaptığı tez çalışmalarına bakıldığında hem klasik konuların işlendiğini hem de güncel meselelerin araştırması yapıldığı görülmektedir. Güncel konularda bölgesel Alevi inanç grupları incelenmiştir.

Ahmet Turan'ın en önemli özelliklerinden biri de bir grubu, mezhebi araştırırken her zaman asıl kaynağa ve o inanca mensup kişilere yönelmesidir. Çünkü Turan, inanç gruplarının şahsi hayatını, ibadet dünyasını, din ve dünya görüşünü o gruplardan daha iyi kimsenin bilmediğine inanır. Ayrıca onlarla birebir irtibat ve iletişim halinde olarak taze bilgi sunmaktadır.

Ahmet Turan'a göre mezhepler ile alakalı rakamsal bilgiler verilirken inceleme çok hassas ve titizlikle yapılmalıdır. Örneğin bir yerdeki Alevi veya Yezîdî nüfusunu veri olarak aktarırken vefat edenleri de hesaba katarak ona göre ayrı bir tablo oluşturmak gerekir. Yurtdışına gidip geri gelmeyenler varsa onlara tabloda ayrı bir bölmede yer verilmelidir. Bu tür hassasiyetler araştırmanın baştan savma olmasını engellemektedir.

Klasiklere aşinalığı çokça önemseyen Turan, öğrencilerini sahaya göndermeden önce hemen hemen bütün klasik eserlerin Arapçasını okutmuş, bazı kısımlarını tercüme ettirmiştir. Bu sebeple Ahmet Turan'ın İslam Mezhepleri Tarihi bilim dalına sağladığı bir diğer katkı da yetiştirdiği öğrencilerdir. Zamanında Ahmet Turan'ın danışmanlığını yaptığı Cenksu Üçer, Harun Yıldız, Metin Bozkuş ve Ali Avcu gibi şahsiyetler, şu an gelecek neslin temellerini atan birer akademisyen konumundadır. Takdirimizce bir öğretmenin en büyük başarısı ve katkısı hayırlı ve başarılı öğrencilerdir.

Kendini ilime ve bilime adanmış ve bu uğurda 78 yıl devirmiş, ailesine arkadaş, öğrencilerine aile olan Ahmet Turan'ın hayatını özet şeklinde aktarmaya çalıştık.

Çalışmamızı yaparken elde ettiğimiz veri ve kaynaklara objektif bir şekilde yaklaşmaya ve Ahmet Turan'ın çevresinden mümkün mertebe istifade etmeye gayret ettik. İrtibata geçtiğimiz herkes Ahmet Turan ile olan iletişimini bize aktardı. Kendisi hakkında kimseden olumsuz bir yorum duymamızın yanında bilakis kendisinin çokça mütevazı ve naif bir kişilikte olduğunu tespit ettik. Bu sebeple Ahmet Turan

hakkında yazmış olduğumuz bu tezin ve içerisinde yer alan cümlelerin övgü ve abartı olduğu kesinlikle düşünülmemelidir. İslam Mezhepleri Tarihi alanında ilk hocalardan olma statüsüne sahip olan Ahmet Turan'ın bu çalışmamızla hem kendisinin hem de eserlerinin daha çok insanın ilim dünyasına ulaşmasını temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

Ayar, Harun, "İslam'da Boş Zaman ve Spor", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018, c. 11. , sy. 56.

Aydemir, Salih, "Küresel Dünyada Küçük Dini Grupların Varoluşsal Sorunları ve Entegrasyonel Asimilasyonu: Yezîdîler Örneği", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010, c. XV, sayı: 24.

Aydınlı, Osman, *Osmanlı'dan Cumhuriyete İslam Mezhepleri Tarihi Yazıcılığı*, Hititkitap Yayınevi, Ankara, 2008.

Baha Said Bey, "Nusayrîler ve Mezheplerinin Sırları", *Türk Yurdu Dergisi*, Ankara, 1927, c. V.

Bozan, Metin, "Yezidiler'de Şeyh Adi b. Müsafir Algısı", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu (14-16 Mayıs 2010) = International Şırnak and Its Vicinity Symposium (14-16 May 2010)*, 2010.

Bulut, Halil İbrahim, "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrîlik, Ortadoğu Yıllığı", 2011, cilt: VII, sayı: 7.

Çatlı Özen, Gökçen, "Nusayrîlikteki Amcalık Geleneğinin Yorumlanması = The Interpretation of Uncle Custom in Nusayrîsm", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2018, sayı: 86.

Hatipoğlu, İbrahim, 'Okıç, Muhammed Tayyip', *DİA*, c. XXXIII.

Işık, Harun, "Kitabu Ta'limi Diyaneti'n-Nusayrîyye Işığında Nusayrî Teolojisi", *Bilimname: Düşünce Platformu*, 2013/1, sayı: 24.

Kanaatlı, Hasan, *Dünya Dinleri ve İnanç Mezhepleri Tarihi*, Evrensel Değerler Yay. , İstanbul, 2011.

Kılıç, Sami, "Yezîdîlik ve Yezîdîlikte Harrânî İzleri", *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2011, c. VI, sayı: 3.

Kutluay, Yaşar, "Mezhepler Tarihi Yönünden Said Nursi ve Nurculuk", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 1959-1960, c. III, sy. 3-4.

Ocak, Ahmet Yaşar, "Alevî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1989, c. 2.

Oral, Osman, “İslam’da Tavsiye ve Teşvik Edilen Oyunlar ve Sportif Faaliyetler”, *Uluslararası Rusya Araştırmaları Dergisi*, Kayseri, 2014.

Oruç, Esra, Ahmet Turan ile röportaj, Mersin, 30 Ağustos 2020.

Oruç, Esra, Ali Avcu ile röportaj, Ankara, Altındağ, 20 Ağustos 2020.

Oruç, Esra, Cenksu Üçer ile röportaj, Ankara, Mamak, 30 Ağustos 2020.

Oruç, Esra, Metin Bozkuş ile röportaj, Sivas, 30 Ekim 2020.

Sümer, Necati - Aktaş, Ahmet, “Yezidilerde Dinî Teşkilatlanmanın Sosyal Hayata Yansımaları (Batman-Beşiri Örneği)”, *Dinî Araştırmalar*, 2017, cilt: XX, sayı: 51.

Süvari, Ç. Ceyhan, “Van Gölü Havzası Yezîdileri ve Yezîdilerin Anadolu Kültürleriyle Ortak Olan Paylaşımları”, *IV. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu 17-21 Haziran 2008 - Ahlat = The Fourth International Symposium of Van Lake Region 17-21 June 2008 - Ahlat*, 2011.

Sinanoğlu, Abdulhamit, *Nusayrîlerin İnanç Dünyası ve Kutsal Kitabı*, Esra Yay. , Konya, 1997.

Taşgın, Ahmet, “Anadolu’da Yok Olmaya Yüz Tutan Dini Topluluklardan: Yezîdiler”, *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri*, 23-28 Ekim 2000 Ürgüp/Nevşehir, 2000.

Turan, Ahmet, “Anadolu Alevileri-Kızılbaşlar”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 6, Samsun, 1992.

Turan, Ahmet, “Din ve Güreş”, *Spor Yorum Dergisi*, Ankara, 1983, sy: 3.

Turan, Ahmet, “Günümüzde Sivas ve Çevresinde Yaşayan Alevilerde İnanç Esasları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.24-25, Samsun, 2007.

Turan, Ahmet, *İslam Mezhepleri Tarihi*, Sidre Yay. , Samsun, 2000.

Turan, Ahmet, “İslam Mezhepleri Tarihi Araştırmalarında Takip Edilmesi Gereken Yollar”, *Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu*(27-30 Haziran), Samsun, 1989.

Turan, Ahmet, *İslamiyet’te Spor ve Önemi*, DİB Yay. , Ankara, 1985.

Turan, Ahmet, “Kitabu’l-Mecmu‘u’nun Tercümesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 8, Samsun, 1996.

Turan, Ahmet, *Les Nusayrîs de Turquie dans la Region d’Hatay* (Antioch), Paris, 1973.

Turan, Ahmet, “Les Premieres Dissidences Dans L’Islam Et La Naissance Des Diverses Sectes” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, 1993, sy: 7.

Turan, Ahmet, “Müslüman Türklerde Spor ve Önemi”, *Diyanet Gazetesi*, Ankara, 1982, sy: 285.

Turan, Ahmet, “Said-i Nursi ve Nurculuk”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.10, Samsun, 1998.

Turan, Ahmet, “Süleymancılık”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.9, Samsun, 1998.

Turan, Ahmet, *Yezidiler*, Hitabevi Yay. , Ankara, 2015.

Turan, Ahmet, “Yezidiler”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy.1, Samsun, 1986.

Turan, Ahmet, “Yezîdî Din Adamları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 4, Samsun, 1990.

Turan, Ahmet, “Yezidi İnanç ve İbadetleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy.1, Samsun, 1986.

Turan, Ahmet, “Yezîdîliğin Aslı, Kurucusu ve Tarihçesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3, Samsun, 1989.

Turan, Ahmet, “Yezîdîlerin Toplumsal Yaşayışları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 5, Samsun, 1991.

Turan, Ahmet - Üçer, Cenksu, “Bir Alan Araştırmasının Anatomisi: Tokat Yöresi Alevileri, Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, 2005, sy: 20-21.

Türk, Hüseyin, “Nusayrîliğin Tarihi Kökeni ve Gelişmesi = Historical Roots and Progress of Nusayrîye = Die Historischen Wurzeln des Nusayrîtentums und Seine Entwicklung”, *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, 2018, sayı: 1.

Uluçay, Ömer, *Nusayrîlik İnanç Esasları-Tenasüh*, Karahan Yay. , Adana, 2003.

Uyar, Mazlum, “Nusayrîlik”, *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı*, (ed. Hasan Onat vd.), Grafiker Yay. , Ankara, 2012.

Uyar, Mazlum, “Nusayrîlik”, *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı*,(ed. Hasan Onat ve Sönmez Kutlu) Grafiker Yay. , Ankara, 2019.

Üçer, Cenksu, *Tokat Yöresi Alevileri, Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri*, Ondokuz Mayıs Üniv. SBE, Samsun, 2005.

Üner, M. Orhan, “Kitap Tanıtımı: Les Nusayrîs de Turquie dans la Region d’Hatay (Antioch)”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1, Samsun, 1986.

Üzüm, İlyas, “Nusayrîlik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2007, c. XXXIII.

Ziyansız, Sare, “II. Abdulhamid Dönemi İttihad-ı İslam (Panİslamizm) Siyaseti Doğrultusunda Tasavvufa Bakış ve Dönemin Etkin Mutasavvıfları”, *Abdulhamid Dönemi Osmanlı Coğrafyasında İslami İlimler*, ed. Hidayet Aydar vd. , Ensar Neşriyat, İstanbul, 2019.

İnternet Kaynakları

1. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Fellah> Erişim Tarihi:06.10.2020
2. <https://avesis.aybu.edu.tr/cenksu.ucer> erişim tarihi: 07.10.2020
3. <https://if.asbu.edu.tr/tr/akademik-personel/aliavcu> erişim tarihi: 07.10.2020

RÖPORTAJ EKLERİ

Prof. Dr. Ahmet Turan ile Yapılan Röportaj

Sayın Ahmet Turan, eğitim hayatınız hakkında bizleri aydınlatabilir misiniz?

Liseyi bitireceğim sene hocamız bir kompozisyondan dört puan verdiği için bütünlemeye kalmıştım. Dolayısıyla bir yıl geciktim. Ben de o yıl içerisinde doğduğum yer olan Payas'ta vekil öğretmenlik yaptım. Yılsonunda sınavı kazandım. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yüksek tahsilimi tamamladım. Son senemde bütünlemeye kaldım. Ekimde sınava girdim. Diyanette burs sınavı kazanmıştım. Orada bitirince bana ya müftülük ya da vaizlik yapmamı söylediler. Yeni mezun olduğum için müftülük yerine İskenderun memleketim olduğu için merkez vaizliğini istedim. Kasım'da İskenderun merkez vaizliğine atandım. İki ay çalıştıktan sonra girdiğim Avrupa doktora sınavını kazandığımla alakalı bana telgraf geldi. Ocakta işimden ayrıldım Fransa'ya gittim. İskenderun merkez vaizliğim iki ay sürmüştür.

Avrupa'ya varınca Ocak 1968'de Fransa'ya gittim. Fransa'da tur şehrinde saf Fransızca konuşuluyor denildiği için oraya gittim. 16-18 ay Fransızca eğitimi gördüm. Ardından Paris'e gelip yüksek lisansa başvurduğum. Paris Sorbonne Üniversitesi Edebiyat ve Medeniyetleri Fakültesi'nde bir yıl yüksek lisans yaptım. İkinci yıl doktora kaydoldum ve ikinci yılın sonunda da Arapça öğrenmek üzere Tunus'a gittim. Tunus'ta bir yıl Arapça öğrendikten sonra doğrudan Hatay'a geldim. Hatay felahları arasında köy köy dolaşarak o günkü yaşantılarını, örf ve adetlerini, Sünniler ile ilişkileri ve İslamiyet ile bağlarını bir buçuk ay kalmak suretiyle inceledim. Sonra Paris'e dönerek doktora devam ettim. Doktoranın üçüncü senesinde İngilizce öğrenmek amacıyla Devlet tarafından Londra'ya gönderildim. Orada altı ay İngiliz okulunda günde altı saat bir dil çalışmam oldu. Fransa'ya dönünce altı ay içerisinde doktoramı bitirerek 1973 Nisan ayında mezun oldum. Eğitimimi Milli Eğitim bakanlığı yönetiyordu. 1416 sayılı kanuna göre gittim.

Yurt dışında kaç sene kaldınız?

Altı sene dört ay kaldım. Ben diğer öğrencilere nazaran hazırladığım plandan bir yıl önce araştırmamı bitirdiğim için Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü müfettişi bir dilekçe yazarak doçentlik araştırmamı yapmak üzere konunun muhatabı olan ülkeye gidiş geliş ve oradaki masraflarımın ödenmesinin tarafınca uygun olduğunu ifade etmiş. Ben de bu sebeple altı aylığına Arapça için Tunus'a gittim. Orada yaz okulları vardı. Üç senenin ardından 1973'ün Ekim ayında Türkiye'ye döndüm. 21 ay askerlik yaptım. Son sene asker yoklamamı yapmadığım için döner dönmez askerliğe gittim. Askerliğimi Ankara'da Etimesgut tank tümeninin yedek subay okulunda yaptım. Üç ayı doldurunca dört aylık daha askerlik çıktı. Üç ay daha yedek subay okulunda kaldıktan sonra asteğmen oldum. Tam askerliği bitirecekken Kıbrıs da savaş çıktı. Benim asteğmenlik rütbemi alıp teğmen olarak yıldız taktılar. Bir üç ay daha askerliğe devam ettim. Sonra terhis oldum. Erzurum'da İslami ilimler akademisi vardı. Oraya tayin edilince durdurdum. Konya'ya da öğretmen olarak tayin edildim ve fakat gitmedim. Ankara'da bir kokteylde spor bakanıyla beraberdik. Nerede çalışıyorsun diye sorunca durumumu izah ettim. O zaman da Milli Eğitim Bakanlığı yükseköğretim genel müdürlüğünde çalışıyordum. “Spor akademisi açtık orada çalışmanın istiyoruz” dediler. Bir şey olursa da seni istediğin yere veririz dediler. Kabul ettim. İlahiyat ‘tan doktora yapan biri olarak Hz. peygamberin spora bakışı konusunda bir kitap yazdım. 1980’de ihtilal olmadan önce İskenderun demir çelik fabrikasına eğitim müdürlüğüne daire başkanı olarak tayinim gerçekleşti. Göreve başlama belgemi aldıktan hemen sonra 1980 ihtilâli gerçekleşti. İhtilal sebebiyle devlet kurumlarına geçiş yasaklandığı için tayinim gerçekleşmedi. Ardından bir sene sonra tüm akademiler lağvedildi. Gazi üniversitesine bağladılar.

Ben de Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Eğitim Bölümü İslam Tarihi hocalığına verdiler. Ben orada çalışırken iktisadi ve idari bilimler fakültesi lağvedildi ve her biri bölüme çevrildi ve Gazi Üniversitesi'ne bağlandı. Ben de İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ne tarih bölümüne Cumhuriyet Tarihi'ni okutmak üzere tayin edildim. YÖK'ten kanun çıkınca doktor olarak geç yılını tamamlamış akademisyenler yardımcı doçentliği hak kazandı. Ben de 5-6 yıldır doktoramı tamamlamıştım. Yardımcı doçent olarak 1982'nin son aylarında Samsun'daki 19 Mayıs Üniversitesi'ne atandım. 1986'da doçent oldum. 1992'de

profesör oldum. 2010 yılında da emekli oldum. Emekli olmadan önce dekan oldum. Dekanlığımın bitmesine altı ay kala yaş haddinden emekli oldum.

Nusayrilik Mezhebini çalışma sebebiniz neydi?

Ben Fransa'da iken ikinci senemin sonunda Türkiye'ye geldim. Yaşar Kutluay hocama tez konusunda danışırken bana Hatay felahlarının hiç çalışılmadığını onu veya Yezîdîleri işleyebileceğimi ifade etti. Ben de Hataylı olduğum için Hatay Alevileri'ni çalışmak için danışman hocamla görüştüm. Kendisi bu fikrimi çok beğendi. Ceyazir Fransızlarından Profesör M' Jaques Berque hocamız kendisinden tez alan öğrencilerini kendi memleketlerinden bir konuyu çalışmaları açısından tavsiye niteliğinde teşviklerde bulunurdu. Ardından aynı üniversitede doktora yaptım ve pekiyi dereceyle doktor unvanı aldım. Böylelikle altı yıl dört ay Fransa'da kalmış oldum.

Hangi seneler arasında İngiltere'de bulundunuz?

1971 Temmuz ile 1972 Ocak arasında bulundum.

Fransa'yı kendiniz mi tercih ettiniz? Yoksa bir referansla mı gittiniz?

Hadis profesörü Kosovalı hocam Muhammed Tayyip Okiç Ankara İlahiyatta tefsir ve hadis derslerimize girerdi. Kendisi de Fransa'da doçent ve profesör olduğu için eğer gidersen Fransa'yı tercih et dedi. Diğer hocalarımızla da görüşünce Fransa konusunda kesin kararı vermiş bulundum.

Akademik eğitim süresince hangi hocalardan ders aldınız?

Tefsir dersimize Süleyman Ateş ve İsmail Cerrahoğlu, Hadis ilmi derslerine M. Sait Hatipoğlu, Muhammed Tayyip Okiç ve Talat Koçyiğit, İslam Mezhepleri Tarihi dersine Yaşar Kutluay ve M. Tavit Tanci, Din Sosyolojisi derslerine Hikmet Tanyu ve Mehmet Toplamacıoğlu, Kelam derslerine İbrahim Agah Çubukçu ve Kemal Işık, İslam Tarihi derslerine Hüseyin Yurdaydın ve Neşet Çağatay, Din Psikolojisi derslerine Bedii Ziya Egemen ve Neda Armaner, Sanat Tarihi dersine Haluk Karamağaralı, dil derslerine Necati Lügal ve Cemal Muhtar, Felsefe dersine Hüseyin Atay gelmiştir. Ayrıca Hüseyin Yurdaydın benim Fransa'ya gitmeme yardımcı ve vesile olan kıymetli bir şahsiyettir. Doktora danışman hocam da M' Jaques Berque'dir. Benim hayatıma yön veren başka bir hocam ise Hilmi Ziya Ülken'dir ve kendisinin

üzerimde çok emeği vardır. Fransa'ya geldiğinde misafirim olurdu. Kendisi beni ve eşimi çok severdi. Her daim her konuda arkamda dururdu.

Araştırma yaparken yöntem ve teknikleriniz nelerdir?

Çalışma yöntemim saha araştırması oldu her zaman. Klasik kitaplarda yazılan bilgileri iyice belledikten sonra çalışacağım kişilerin grupların yaşadığı yerlere bizzat köy köy dolaşıp, onlarla oturup kalkıp, oradaki yaşantıları bugün ne durumda olduğunu, İslam'ın diğer toplumlarıyla ilgili olan görüş ve davranışlarını geçmiş ve günümüz çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutarak ortaya koyuyorum. Cumhuriyet Dönemine geçildikten sonra her kesimden insana eşit hak ve özgürlük tanındığı için mezhepleri incelemek onları daha yakından ve daha doğru bir şekilde tanımak mümkün hale geldi.

19 Mayıs Üniversitesi öğretim üyeliği ve fakülte hocalığınız hakkında bilgi verebilir misiniz?

1982'nin sonunda oraya tayin oldum. Gazi Üniversitesi'nde yardımcı doçent iken gittim. Dört sene sonra doçent oldum. Ardından beş sene sonra profesör oldum. Bu süre zarfında her zaman Temel İslami Bilimleri bölüm başkanı olarak görevime devam ettim. 2007'de dekan oldum. Ondan önce dekan yardımcısıydım. üç seneye yakın dekanlık yaptıktan sonra emekli oldum.

Çalışmalarınız hakkında bizi bilgilendirebilir misiniz? Eserlerinizi inceledikten sonra Yezîdîler hakkında detaylıca incelemelerde bulunduğunuzu fark ettik. Çalışmalarınızı hangi seyirde ilerlettiniz?

Yezîdîlik kitabım mahallinde araştırma yapılarak geçmiş ve günümüzü mukayese eden bir araştırmadır. Bu araştırma uzaktan sadece bir iki olay ışığında yazılmış bir eser değildir. Ben orada üç ay boyunca yaşadım. Kasabaları köyleri dolaşım. Din adamlarıyla birlikte oturduk yedik içtik. Bazen kaymakamla, bazen nüfus müdürüyle gezerdim. Hem halk hem de memur kesimiyle sıkı bir diyalog içerisinde olmak veriler açısından sağlıklı sonuçlar doğurur. Birçok Yezîdînin evinde Hristiyanlık ile alakalı sembollere rastladım.

İslami ilimler hakkında bizlere ne söyleyebilirsiniz?

İslami ilimlerin amacı tek bir inançta tek bir uygulamada derlemek toplamak millete Müslümanlara doğru bir biçimde vermek suretiyle, ülkemizde birlik ve bütünlüğü sağlayarak bugüne kadar çeşitli sebeplerle İslamiyet'ten ayrılmış, yaşamış hala yaşıyor olan ve yok olmaya yüz tutmuş grupların asıl birlik ve bütünlüğü bozmasına engel olacak surette incelemek ve İslam kültürüne, bilgi birikim dünyasına aktarmaktır.

Yüksek Lisansınız hakkında bizleri bilgilendirebilir misiniz?

Yüksek lisansımı 1969-70 yılında yaptım. Alevileri kaynaklarını çalıştım. Ama bu alevi kaynaklarının hepsi yayınlanmış olan Mezhepler Tarihi kitabımda mevcut.

Sizce İslam Mezhepleri nasıl bir süreç sonucu meydana gelmiştir?

Hz. Peygamberden sonra bu ümmetin başına kimin geçeceği konusunda Müslümanlar münakaşa ve münazara etmişler. Birçok gruplara ayrılmışlar. Bu gruplardan ortaya çıkanların her birine mezhep denilmiştir. Bunlar siyasi mezheplerdir. Fikhî mezhepler ise Hz. Peygamberden sonra ümmetin bazı sorunlarını çözmek maksatlı görüş beyan ederek ortaya koyduğu yola kendi isimleri verilerek fikhî mezhepleri oluşturmuşlardır. Allâh'ın varlığı birliği ve ispatı konusunda tartışmaya gidip bunun üzerine fikir beyan eden mezhepler de kelamî mezheplerdir.

Bir mezhepler tarihçisi olarak Mezhepler Tarihini veya tarihi olayları nasıl anlamalıyız? Nasıl incelemeye tabu tutmalıyız?

Yapacağınız araştırmanın mahalline mutlaka gitmek gerekir. Ayrıca rakamsal bilgiler verilirken inceleme çok hassas ve titizlikle yapılmalıdır. Örneğin bir yerdeki Alevi veya Yezîdî nüfusunu veri olarak araştırmaya aktarırken vefat edenleri de hesaba katarak ona göre ayrı bir tablo oluşturmak gerekir. Yurtdışına gidip geri gelmeyenler varsa onlara tabloda ayrı bir bölmede yer verilmelidir. Bu tür hassasiyetler araştırmanın baştan savma olmasını engellemektedir.

Eşiniz hakkında bizlere bilgi verebilir misiniz?

1954 yılında Tokat'ta dünyaya geldi. 1970-71 yılında Tokat Öğretmen Lisesinden mezun oldu. Tokat'ta iki sene ilkokulda öğretmenlik yaptıktan sonra

üniversiteyi kazandı. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matematik Bölümü'nden 1977'de mezun oldu. Mezun olduktan sonra Tokat'ta İmam hatip lisesine matematik öğretmeni olarak atandı. Ardından biz 1978 yılında evlendik. Okurken aynı zamanda çalıştığı için yedi yılını tamamladığında Mini Eğitim Bakanlığında Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'nde şube müdürlüğüne atandı. 6-7 sene orada çalıştıktan sonra Samsun'a gittik. İki çocuğum oldu biri vefat etti. Şuan bir oğlum var. Adı Mehmet Ali Tuğtekin Turan. Kendisi Bilkent Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik Elektronik Bölümü'nden mezundur. Koç Üniversitesi'nde yüksek lisans ve doktora yaptı. Doktora bitince Fransa'ya gitti. Fransa'da araştırma enstitüsünde doktor öğretim üyesi olarak post doktora yapıyor.

Prof. Dr. Cenksu Üçer ile Yapılan Röportaj

Öncelikle kendisinden hangi tarihte ve nerede ders gördünüz?

Ben Ahmet Hoca'nın aslında lisans öğrencisiyim. Ahmet Hoca Samsun İlahiyat'ın Mezhepler Tarihi hocasıydı. Ben de 1993-94 eğitim öğretim yılında lisans dersleri aldım. Lisans dersinde hocamız mezhepler tarihi kitabını okuttu. Mezhepler Tarihi kitabı Ahmet Turan hocanın Türkiye'deki öğrencilere dönük hemen hemen ders kitabı formatındaki ilk kitaptır. Daha önce tam olarak öğrenciyi muhatap alan bir kitap yoktu. Ahmet Turan hocamız bunu tam olarak yakalamıştır. Ondan sonra tabi yüksek lisans ve doktora derslerimizi Ahmet Turan Hoca'dan aldık. Ben aynı zamanda hocanın ilk asistanıyım. 1995'te lisanstan mezun olduktan sonra yüksek lisans sınavına girdim. Ve Samsun İlahiyat 'ta kendisinden yüksek lisans dersleri almaya başladım. Yüksek lisans dersleri lisans derslerinden daha farklıydı. Hocamız asistan isterken hafız olmasını çok istiyormuş. Beni de o çerçevede değerlendirip almıştı. Yüksek lisansımız başladıktan bir ay sonra asistanlığım başladı. Yüksek lisans yaparken hocamızın Nusayrilik ve Yezîdilik kitaplarından da istifade etme fırsatı bulduk. Hocamız Sorbonne Üniversitesi'nde yüksek lisans ve doktora yaparken hocalarının yönlendirmesiyle saha çalışması yapmış ve bir bakış açısı kazanmıştır. Sorbonne Üniversitesi'nde kazandığı bakış açısını ülkemize taşıma gayreti vardı. O bağlamda bize Adıyaman, Sivas, Tokat, Çorum, Amasya üzerinde o damarda yer alan şuanda da kendilerine Alevi dediğimiz grupları çalıştırmak istediğini bizlere ifade ettiği için, biz yüksek lisansa girerken ne çalışacağımızı bilerek işin içerisine girmiş olduk. Yüksek

lisanstan sonra ben Ürdün'e gittim. Ürdün dönüşünde doktora başladım. O zaman da hocanın o hocalık vasfıyla yaptığı bir iyiliği hiç unutmuyorum. Doktora dersleri boyunca Ahmet Turan hocamız hemen hemen bütün klasiklerimizi Arapçasını okuttu. Şehristani'nin Milel Nihal'inden İbn Hazm'ın el Fasil'ına varıncaya kadar hemen hemen hepsini, büyük kısımlarını okuttu. Her kitaptan da birer büyük bölümü bize tercüme ettirdi. Klasikler aşinalığımızı çok önemsiyordu. Hocalarımızın hepsi muhakkak öyledir fakat Ahmet Turan hocamızın çok farklı ve güzel bir boyutta babalık yanı çok ağır basardı. Doktora ve doçentlik için gerekli seviyeye ulaşıncaya kadar yoğun bir dil eğitimini takip etmemiz için bizlere tavsiye verip bizi cesaretlendiriyordu. Hem klasiklerle hemhal olma hassasiyetini hem de bir batı diline vukufiyetimizi önemsemesiyle alakalı bir babalığını da görmüş olduk. Hoca ile hem klasik metinleri hem güncel konuları planlayan bir müfredat takibimiz oldu.

Hocamızın yüksek lisans ve doktora danışmanlığı arasında bir fark var mıydı?

Tabi vardı. Hocanın bana göre en önce bilinmesi gereken özelliği pratik ve işin gereği ne ise öğrenciyi sadece onunla meşgul etmesiydi. Hocamız bana yüksek lisansta İstanbul kütüphanelerindeki el yazması eserleri çalıştırdı.

Hocamız Sorbonne Üniversitesi'ndeki tecrübelerinden yola çıkarak bizlere yüksek lisansta yaptığımız tahkik yöntemiyle eski metinleri ilim hayatına kazandırma dediğimiz şeyin oryantalistlerin doktora konusu olduğunu ifade etmişti. Klasiklerle yüksek lisans çalıştırmayı hocamızdan gördük ve şimdi bizde öğrencilerimize böyle uyguluyoruz. Hocamızın Arapça kaynakların, özellikle Osmanlı kütüphanelerindeki eserlerin ilim hayatına kazandırılmasıyla alakalı bir hassasiyeti vardı. Doktorada daha değişik bir yöntem takip ederdi. Bir konu hakkında uzmanlığın nasıl elde edileceği yönüne ağırlık verirdi. Aleviler ile ilgili yaptığımız çalışmalarda hocamızın daha önceden yaptığı gerek Nusayriler gerekse Yezîdîler ile alakalı alan çalışması bizlere bir örnek ve yol gösterici nitelikte bir kılavuz işlevi görüyordu. Alan çalışmalarına giden süreçte o bürokratik konular suhuletle nasıl halledilmesi gerektiğini bizlere çok iyi öğretti. Ondan sonra alana gittiğimizde dinini araştırmak istediğimiz bir insan ile nasıl görüşeceğimizi ve bunu en objektif şekilde nasıl ortaya çıkaracağımızı öğretti. Farkını söyleyecek olursak yüksek lisansta akademik bir çalışma nasıl ortaya konulur

bir metin nasıl oluşturulur onu öğretirken doktorada bir konu detaylı bir şekilde tahlillerle nasıl çalışılır onu bize net bir şekilde göstermiş oldu.

Peki, Ahmet Turan'ın danışmanlık stili hakkında bizlere ne söyleyebilirsiniz?

Bürokratik olarak öğrenciyi hiçbir şekilde bunaltmayan bir hocaydı. Hatta öğrencinin işini enstitü sekreteriyle doğrudan kendisi hallederdi. Konu tercihleriyle ilgili öğrenciye alan sağlayan biriydi. Ayrıca hocamız yeniliklere ve bilimsel verilere hep imkân tanımıştır. Mesela ben Tokat yöresini çalışırken ocak sistemli bir araştırma olması gerektiğiyle alakalı kanaatimi hocaya arz ettiğimde kırmadan dökmeden fikrim üzerinden bana tavsiyeler vermişti. Hemen kestirip atmamıştı. Yani getirdiğimiz verileri eğer gerekçelendirdiysek bunu sonuna kadar destekler.

Öğrenciye geniş hareket alanı sağlayan Ahmet Turan hocamız, bu geniş hareket alanlarında tıkanma yaşadığımızda bu sorunu nasıl aşacağımıza dair hem hocalığıyla hem de insanlığı ve babacanlığı ile bizlere izah edip durumu toparlamamıza yardımcı olurdu. Ayrıca profesörlük takdim tezlerimizde de hep hoca ile müzakere ederek konularımızı belirledik ve çalıştık. Hala da hocamızı rahatsız ediyoruz.

Tez yazım aşamasında konu seçiminde sizlere nasıl bir katkısı oldu?

Tez konusunda bizim açımızdan en büyük nimet hocamızın mezhepleri mecrasından çıkarmadan inceleme stratejisini bizlere öğretmiş olmasıydı. Yani hocamızın en büyük faydası uluslararası olan bir konunun ehemmiyetini anlayıp zamanında öğrencileri alana gönderip alanda var olduğu şekliyle tespit edilmesine öncülük etmesidir. Hocamızın bu memlekete yaptığı en büyük hayırlardan birisi de budur. O geleneğin mecrasında görülmesine ve anlaşılmasına vesile oldu. Bu ülkemiz açısından çok önemi bir husustur.

Kendisinden sonrakilere nasıl bir etkisi olmuştur?

Hocamızdan aldığımız her türlü akademik ve sosyal hayata dair olan bilgi birikimleri şuan kendi öğrencilerimize uyguluyoruz. Hocamız mezhepler tarihinde alan araştırması yapan ilk hocadır. Siyaset bile alan araştırmalarıyla elde edilen anketler üzerinden yön veriliyor. Bu sebeple alan araştırması günümüzde çok önemli bir yere sahiptir.

Hocamızla hatırladığınız bir anınızı paylaşır mısınız?

Hoca doktorayı bitirip yeterliliği verip dili geçtikten sonra bizi bir ders tecrübesi kazandırma uygulaması olmuştu. Sınıfın tamamının ilgi alaka ve yönetimini bizlere bırakmak kaydıyla bazen bizi deneyim olması açısından derslere gönderirdi. Ayrıca bu konuda titiz olduğu için derslerden sonra rapor vermemizi isterdi. Fiilen yüz yüze bir ders tecrübesi kazanmamıza da vesile olmuştur. Bize verilen sınıfların kâğıdını biz okurduk. İnce eleyip sık dokurduk. Hocanın sınıflarına ve kâğıtlarına göre bizim kâğıtların puanı daha düşük olurdu. Ardından şunu fark ettik ki Hoca için önemli olan şey öğrencinin derse gelmesi, o ortamı soluması, dinlemesi, elinde bir kaynağı bir kitabı bulundurmasıydı. Hocamızın tercihi her zaman öğrenciden yanaydı. Bu vesile ile hocanın derse ve öğrencilere nasıl baktığını da öğrenmiş olduk. Hocanın sınav kâğıdında önem verdiği nokta ise öğrencinin bir problem ile karşılaştığında nasıl davrandığını görmek, her şeyi bilmeseydi bile yeteri kadar bilgiyi bildiğinden emin olmasıydı. Öğrenci soruyu anlayacak ve derdini az da olsa anlatacak seviyeye geldiyse o öğrencinin başarısız olarak görmezdi. Öğrenmenin sınav zamanında sınav kâğıdında aniden olacak bir şey olmadığını, insanın bilgileri belli bir sistematikte tecrübe ederek öğrendiğine inanırdı.

Prof. Dr. Harun Yıldız ile Yapılan Röportaj

Ahmet Turan'dan hangi tarihte ve nerede ders gördünüz?

Öncelikle lisans döneminde öğrenciyken hocamızdan İslam Mezhepleri Tarihi dersleri aldım. Hatırladığım kadarıyla 1992-1993 öğretim yılının hem güz hem de yaz yarıyılında iki dönemde ikişer kredilik bir dersti. O dönem İslam Mezhepleri Tarihi dersleri, fakültemizde iki dönemde okutuluyordu. Derslerimiz, genelde güzel ve verimli geçerdi, hocamızı dikkatle takip eder, anlattığı konuları yine dikkatle dinlerdim, bazen gerekli gördüğüm yerlerde not alırdım. Ardından İslam Mezhepleri Tarihi alanında yüksek lisansa başladığım dönemde (1995-1996 öğretim yılı) daha yoğun biçimde dersler aldım. Bu arada bir yandan Samsun'un Alaçam ilçesi İmam Hatip Lisesi'nde de öğretmenlik yapıyordum. Hocamızla lisansüstü derslerde daha yakından temaslarımız oluyordu; bizimle yakından ilgilenir, sorularımıza güzel ve ikna edici cevaplar verirdi. Ardından tez çalışmama başladım; hocamızın danışmanlığında klasik bir konu olarak tez çalışmasını yürüttüm. Tez konum, "İlk

Dönem Hâricîlerinin Doğuşunu Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler” şeklindeydi. Gerçi araştırma konum, tam olarak klasik de sayılmazdı; zira isminden de anlaşılacağı gibi, araştırmanın Sosyoloji ve Psikoloji gibi bilim dallarıyla takviye edilip zenginleştirilmesi gerekiyordu. Klasik ile modern bakış tarzının sentezine dayanmaktaydı. Bu yönüyle benim açımdan o şartlarda zor bir çalışmaydı; bu yüzden yoğun bir çalışma temposu içine girmiştım, hocamızın destek, yönlendirme ve katkılarıyla da çalışmayı tamamladım.

Daha sonra 1998-1999 öğretim yılı güz yarıyılında kazanmış olduğum doktora sürecinde de hocamızla yakından çalışma imkânım oldu. Doktora derslerini iki yarıyılıda bitirmiştik, bu süreçte Hâricîlik ve Şîlik gibi klasik İslam mezheplerini daha yakından tanıma imkânım olduğu gibi, hocamızın esas uzmanlık alanı olan Nusayrîlik (Arap Alevîliği) ve Yezîdîlik gibi gayr-i sünni grupları da daha yakından öğrenme ve tanıma imkânım oldu. Zira hocamız doktora çalışmasını Fransa’da Nusayrîlik üzerine, ardından doçentlik çalışmasını Yezîdîlik üzerine yapmıştı; bu yüzden hem Nusayrîler hem de Yezîdîler’le ilgili olarak geniş ve derinlikli bilgiye sahipti. Doktora derslerini bitirdikten sonra yeterlilik sınavını da başarıyla geçerek tez çalışmaya başladım. Tez konusu olarak hocamız klasik değil güncel bir konu üzerinde çalışma teklifini bana getirdiğinde, birlikte “Amasya yöresinde yaşanan Alevîlik” üzerinde bir alan araştırması yapma kararı verdik. Bilindiği gibi, alan araştırmalarının literatür çalışmalarından farklı olarak kendine özgü pek çok zorluğu var. Bu yüzden önce biraz çekinmişim ama çalışmaya başladıktan sonra yöredeki Alevî çevrelerin ilgi ve misafirperverliklerini, yardımsever tavırlarını bizzat gördükten sonra çalışmaya yoğunlaştım. Bu süreçte hocamızın yönlendirmeleri, hem önümü açıyor, hem de sorun yaşadığım noktalarda, özellikle problemleri aşma noktasında bana katkı sağlıyordu. Hocamızın danışmanlık ve rehberliğinde 2003 yılının başlarında çalışmayı başarıyla tamamladım.

Ahmet Turan'ın danışmanlık stili hakkında bizlere ne söyleyebilirsiniz?

Hocamızın danışmanlığıyla ilgili şunları söyleyebilirim; her şeyden önce hocamız, öğrencileriyle bire bir, yakından ilgilenmeyi seven bir insan. Bu yüzden yakından ilgilenir ve öğrencilerinin sorunlarını çözmeye çalışırdı. Ayrıca çalıştırdığı öğrenciler arasında fark gözetmezdi; ama çalışan, özellikle sistematik biçimde çalışan öğrenciyi daha çok sevdiği de anlaşılıyordu. Öğrencilerine verdiği ödev ve projeleri

yine yakından takip eder, ödevlerin ne durumda olduğunu sürekli sorar, böylece süreçle ilgili bilgi sahibi olurdu.

Kişisel olarak bu yüzden, ben de hocamızla çalışmaktan memnun olur, hazırladığım ödev ve çalıştığım konuları daha bir istek ve motivasyonla yerine getirirdim. Tez çalışmam esnasında sorun yaşadığım ve tıkanıp gittiğim noktalarda hocamız dikkatle bizi dinler, sorunun üstesinden gelmek için hemen devreye girerek yardımcı olur ve bizi yönlendirirdi.

Hocamız, doktora öğrencilerini klasik konulardan ziyade, saha çalışmalarına yönlendirdiğinden dolayı, ben de “Amasya Yöresi Alevîliği Tarihçesi İnançları Örf ve Adetleri” ile ilgili olarak saha çalışması yapmıştım. Saha çalışmalarının kendine özgü zorlukları bulunmaktaydı ve (sosyal meseleler ve çalışmanın resmi boyutu gibi) problem yaşadığım hususlarda, bazen bizi aşan noktalarda biraz da babacan bir tavırla, biz adeta kendi evladımız gibi, samimi biçimde meselelerle ilgilenir, bize yol gösterirdi. Hocamızın bu yönü de, beni kamçılar, çalışmama daha bir azim ve kararlılıkla yönelmemi sağlardı.

Araştırma görevliliği süreciniz boyunca kendisinden nasıl istifade ettiniz?

Hocamızın yanında araştırma görevliliğim, Yüksek Lisans tez çalışması döneminde başladı. Tez konum, yukarıda da ifade ettiğim gibi, klasik bir konuydu. “İlk Dönem Hâricîlerinin Doğuşunu Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler” şeklindeydi. Gerçi tam olarak klasik de sayılmazdı, zira Mezhepler Tarihi’nin dışında Sosyoloji ve Psikoloji gibi farklı bilim dallarıyla iletişim halinde olmayı, ayrıca sosyolojik bakış açısına sahip olmayı gerektiriyordu. Bir bakıma klasik ile modern bakış tarzının sentezine dayanmaktaydı. Özellikle bu yönüyle benim açımdan o şartlarda zor görünen bir çalışmaydı, ama hocamızın destek, yönlendirme ve katkılarıyla çalışmayı tamamladım. Konuyla ilgili altından kalkmakta zorlandığım hususlarda hocamız hemen bize yol gösteriyordu, bu da her zaman benim çalışma azimimi artırmıştı. Bu konuyu çalışmak, benim açımdan Mezhepler Tarihi alanını daha yakından tanımamı, özellikle klasik literatüre vakıf olmamı sağlamıştı. Ardından benzer süreci doktora çalışmasında yaşamış, bu süreçte yüksek lisans yapmanın kazandırmış olduğu tecrübeyle çalışmalarımı daha güzel ve verimli biçimde yapma imkânım olmuştu.

Hocamızın bir özelliği de, yanında çalışan araştırma görevlilerinin iyi yetiştirmelerini sağlamak ve buna ortam hazırlamaktı; bunu kendisi sürekli ifade eder ve bunun için bir şeyler yapmaya çalışırdı. Bu yüzden örnek olarak bizi zaman zaman bilimsel ve akademik sempozyumlara katılma noktasında teşvik ederdi; yine bazen fakültede derslere girmemizi sağlamak suretiyle kendimizi, bilfiil geliştirmemize zemin hazırlardı.

Kendisinden sonrakilere nasıl bir etkisi olmuştur?

Hocamız her zaman çevresindeki insanlar için bir şeyler yapma peşindeydi. Hümanist (insancıl) bir yapıya sahip olduğundan dolayı, hep çevresindeki insanların yararına bir şeyler yapmaya çalışırdı. Etrafında çalışan insanların sadece bilimsel/akademik işleriyle değil, sosyal ve hatta gündelik işleriyle de ilgilenmeye çalışır, problemi olan insanlara elindeki imkânlarla, babacan bir tavırla yardımcı olurdu. Bu yüzden hocamızın pozitif tavırları, iyi niyeti, hoşgörüsü ve yardımseverliğiyle kendisinden sonrakilere örnek olduğunu düşünmekteyim.

Ahmet Turan'ın şahsiyeti hakkında bizlere neler söyleyebilirsiniz?

Hayata ve insanlara bakışı pozitif ve bu yönüyle bulunduğu ortamlarda çevresine olumlu elektrik verirdi, bu yüzden her zaman motive edici bir özelliği vardı. Yapıcı ve uzlaşmacı bir tavır olduğundan dolayı bu tavır, var olan problemleri çözme noktasında etrafına yardımcı olurdu. İnsanlara karşı merhamet ve yardımseverlik onun kişiliğinin adeta ayrılmaz bir parçasıydı.

Olayları rasyonel yani gerçekçi biçimde değerlendirerek bu bakış tarzının hâkim olmasını önerir ve insanlar arası ilişkilerde duygusal tavırlardan uzak durmaya çalışırdı. Zaman zaman yaşanan tatsız ve olumsuz hadiseler karşısında, olumsuzluğu pekiştirici davranışlardan kaçınır, moral verir ve mümkün merteye olumsuzluğu gidermeye çalışırdı.

İnsanlar arası ilişkilerde önyargılardan uzak durur, gerçekçi bir karaktere sahip olduğundan dolayı da, önce insanı olduğu gibi tanıma ve kabullenme çabası içinde olurdu. Açık fikirli ve hemen her düşünceye karşı hoşgörülü olduğundan çevresinde birbirinden farklı insanları görmek mümkündü. Bu yüzden kişinin kendisini belli bir

çevre ya da cemaatle sınırlandırmamasını, bunun özellikle bir öğretim üyesinde hiç olmaması gerektiğini ifade ederdi.

Çok yönlü ve dinamik bir kişilik yapısına sahipti, bu yüzden monoton bir yaşantısı da yoktu, gayet canlı, dinamik ve hareketli idi. Bu özelliğinin bir yansıması olarak insanlar arası ilişkilerde de canlılık, devamlılık, iyi niyet ve samimiyete büyük önem verirdi. Çıkarıcı/menfaatçi ve samimiyetsiz tavırlardan uzak durur, bu tür ortamlara girmezdi.

Sizce Ahmet Turan'ın İslam mezhepleri tarihi bilim dalına nasıl bir katkısı olmuştur?

Şüphesiz hocamız, hem yapmış olduğu bilimsel çalışmalarla, hem de yetiştirmiş olduğu öğrencilerle İslam Mezhepleri Tarihi alanına önemli katkılar sağlamıştır. Yapmış olduğu özgün bilimsel çalışmalarla, alanda daha önce çalışılmamış olan bazı konularla ilgili güzel araştırmalar ortaya koydu. Örnek olarak Fransa'da hazırlamış olduğu Nusayrîler (Arap Alevîleri) ile ilgili doktora çalışması, bu konuda ülkemiz ölçeğinde yapılan ilk çalışmadır; zira o dönemde Nusayrîler'le ilgili olarak ülkemizde yapılan tek çalışma bile yoktu. Yine doçentlik düzeyinde yapmış olduğu Yezîdîlerle ilgili saha araştırması, aynı çerçevede görülmelidir. Zira Mezhepler tarihi alanında Yezîdîlik konusunda ortaya konan eser sayısı, bir elin parmaklarını geçmez. Dinî/sosyal bir grup olan Yezîdîler'le ilgili bu dikkat çekici durum, halen geçerliliğini korumaktadır. Hocamız, saha çalışmalarının zorluklarını da göğüsleyerek bu anlamda bilimsel ölçülerde objektif çalışmaların hazırlanmasını sağlamıştır. Nusayrîlik ve Yezîdîlik gibi halen bakir olan bu alanlar, yeni araştırmacıları beklemektedir.

Yine hocamız, yönetmiş olduğu lisansüstü tezlerle de alana önemli katkılar sağlamıştır; Yüksek lisans düzeyinde öğrencilerden klasik konularda çalışmalar yapmalarını ister; doktora öğrencilerini ise, genellikle saha çalışmalarına yönlendirirdi. Hocamızın özellikle doktora düzeyinde yönetmiş olduğu tezler, ülkemizin özellikle güncel gerçekliklerinden biri olan Alevîlik konusunda ciddi bir boşluğu doldurmaktadır. Bu anlamda sırasıyla Sivas, Amasya ve Tokat bölgesiyle

ilgili yapılan saha araştırmaları, ÷lkemizdeki Alevilik gerçeğini doğru ve bilimsel bir şekilde anlama noktasında bize ciddi ufuklar kazandırmaktadır.

Hocamız, yetiştirmiş olduğu öğrencilerle de İslam mezhepleri tarihi alanına önemli katkılar sağlamış, bu anlamda göz ardı edilemeyecek biçimde ciddi emekler ortaya koymuştur. Zira şu an yetiştirmiş olduğu (Prof. Dr. Metin BOZKUŞ, Prof. Dr. Harun YILDIZ, Prof. Dr. Cenksu ÜÇER gibi) öğrenciler, değişik üniversitelerde Mezhepler Tarihi alanına hizmet vermeye, bu anlamda hocamızın açtığı yoldan yürümeye devam etmektedirler.

Selam ve muhabbetlerimle...

Prof. Dr. Metin Bozkuş ile Yapılan Röportaj

Ahmet Turan'ın danışmanlığı ve akademik bakış açısı hakkında bizleri aydınlatabilir misiniz?

Ben Ahmet hocamdan 1996-1999 tarihleri arasında doktora öğrencisi olarak ders aldım. Hocam iyi bir danışman olarak bana katkı verdi. En başta tez konumun belirlenmesinde belirleyici oldu. Sivaslısın. Sivas geçmişten bugüne Alevilerin yoğun olarak yaşadığı bir şehrimizdir. Dolayısıyla Aleviliği çalışmalısın dedi. Benden sonra da Amasya ve Tokat Alevileri üzerine doktora yaptırdı. Hocamızdan son derece yapıcı, yol gösterici ve ufuk açıcı bir danışmanlık aldım. Beni bir arkadaş, samimi bir akrabası gibi karşılırdı. Derslerde daha çok pratik sonuçlar kazandıracak konular üzerinde dururdu. Ben kendisinden hayatın dersini aldım. Kendim de hocamı örnek alarak her zaman öğrencilerime yardımcı olmayı ilke edindim. Aslında hocamdan daha çok hayat tecrübesi ve insanlara karşı yaklaşım dersi edindim. Kendisini tanıdığım ve kendisinden ders ve danışmanlık aldığım için kendimi şanslı görüyorum.

Hocamız bilginin soyut değil, somut olmasına, bilimsel çalışmaların yaşayan insanlara ve devlet adamlarına milli bir katkısının olmasına önem verirdi. Bilginin ahlaka dönüşmesi için gayret ederdi. Bu açıdan gerek kendi çalışmaları ve gerekse yaptırdığı çalışmalar ile bu konuda alanda çalışacaklara öncülük yaptı. Ben kendisi ile ilgili söylenecek çok şey olduğuna inanıyorum. Özellikle lisanstan itibaren öğrenciliğini yapan arkadaşların daha çok şeyler bildiğini düşünüyorum.

Allah hocamızdan razı olsun. Kendisine ve muhterem eşlerine sağlık ve esenlik diliyorum.

Prof. Dr. Ali Avcu ile Yapılan Röportaj

Kendisinden hangi tarihte ve nerede ders gördünüz?

Samsun'dan lisans mezunuyum. 1999'da Samsun ilahiyat 'tan mezun oldum. Ahmet Turan hocadan lisans dersi aldım. 1999-2002 yıllarında yüksek lisansımı da Ahmet Turan Hoca'nın danışmanlığında yaptım. Lisansı bitirdikten sonra araştırma görevlisi oldum. Yüksek lisans yaparken hocamızın asistanlığını yaptım. O zaman 28 Şubat süreci başladı. Yüksek lisans bittikten sonra üniversite ile ilişkimizi kestiler. Doktorayı Samsun'da Ahmet Hoca'nın yanında yapmak kısmet olmadı.

Ahmet Turan hocamızın danışmanlık stili hakkında bizleri aydınlatabilir misiniz?

O zaman danışmanlığını yaptığı üç kişi vardı Cenksu Üçer ve Harun Yıldız doktora yaparken ben yüksek lisans yapıyordum. Hoca bize “burası askeriye gibidir” demişti. Bu sebeple emir-komuta sistemine önem verirdi. Bu şekilde bir disiplin sağlardı. Bunlara nazaran baskıcı bir karakter yapısına sahip değildi. Öğrenciyi serbest ve özgür bırakır, akademik konuda özellikle özgür bırakır. Herhangi bir şey dayatmadan özgür bir çalışma imkânı sunardı. Ayrıca belli ilkeleri vardı. O ilkelerden asla esnetme yapmazdı. Hiyerarşik bir yapı oluşturulmasına rağmen biz hocamızdan serbest rahat özgür çalışma stilini öğrendik. Biz hocamızın emekliliğe ayrılmasından az kalan bir dönemde yani son dönemlerine denk geldik. Kendi yolumuzu çizmemize vesile oldu. Çok kitap okurdu. Evinden okula geldiğinde odasında devamlı kitap okurdu. Bize zorluk çıkarmadı. Babacan bir tavrı da vardı. Kendi ilkelerinin yanında ayrıca babacan tavırlarıyla sahiplenici bir davranışı da vardı. Bize her zaman akademik kitaplar aldırdı. Bütçe konusunda akademiden asla kısmazdı. “Başka yerlerden kısacaksın ama akademiden asla kısmayacaksın” derdi.

Tez yazım aşamasında konu seçiminde sizlere ne tür bir katkısı olmuştur? Yalnız başına başınıza mı konu seçtiniz yoksa birlikte mi karar verdiniz?

Ahmet Turan hocanın konu seçiminde bazı ilkeleri vardı. Öğrencinin yüksek lisansta alanı ve İslam Mezhepleri Tarihi'ni tanımak için klasik çalışmanın mümkün olduğunu savunurken, doktora yaparken kesinlikle saha çalışmasının yapılmasını

ehemmiyetle vurgululardı. Gerekçe olarak ise tarihi tek dönemden ibaret saymamasıydı. “Bir mezhepler tarihçisi demek ilk olarak bugün var olan mezhepleri incelenmesi gerekmektedir. Alevilik Nusayrilik Yezîdîlik gibi bir sürü mezhep var. Öncelikle günümüzde yaşayan mezhepleri bilmek zorundayız. Bu sebeple de saha çalışması yapmak zorundayız” derdi. Ben bu durumu Batıda doktora yapmış olmasına bağlıyorum. Bu bir Batılı bakış açısıdır. Şia'nın tarihçesi değil de bugün şu an ediyor ona odaklanmalıyız derdi. Hocamızın Fransa'da doktora yapması var olanı ortaya çıkarma misyonunu oluşturmuştur. Fakat geçmişi tamamen çalışmayın demezdi. “Açın kitapları geçmişi de okuyun geçmişi bilin ve ona göre hareket edin” derdi. “Ama çalışacağınız konu bugünden bir konu olmalı” derdi. Bu yüzden de bütün arkadaşlara il il saha konusundaki akademik çalışmalar vermiştir. Harun Yıldız Amasya'yı çalıştı, Cenksu üçer Tokat, Metin Bozkuş Sivas, Fevzi Rençber Adıyaman'ı çalıştı. Eğer ben de doktorayı orada devam etseydim ben de Pozantı tahtacılarını çalışırdım. Doktorada alan çalışmalısınız derdi fakat alan bulma konusunda serbest bırakırdı. Amasya'yı Harun hoca kendisi tercih etti. Bu durumda baskı yaptığı tek nokta güncel olması meselesiydi. Ayrıca Türkiye'de yaşıyoruz ve bu ülkeye katkısı olsun diye güncel çalışmayı her zaman ön plana çıkarırdı.

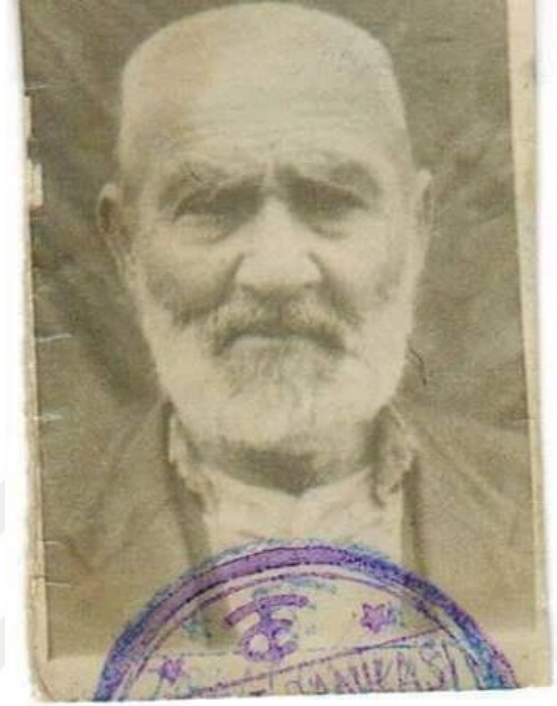
Danışmanınız olan Ahmet Turan Hocamız hakkında kısa bir değerlendirme de bulunabilir misiniz?

Ahmet Turan Hoca mezhepler tarihi alanında ilk hocalardan birisidir. Bu alana öncülük etmiş isimlerdendir. Yurt dışında doktora yapmış olması onun en öne çıkan taraflarından birisidir. Bu durum kendisine çok şey katmıştır. Her şeyden önce dil sorunu yoktu. Yurtdışı doktorası çağdaş gruplar üzerinde çalışma ve var olanı ortaya çıkarma misyonlarını kazandırmıştı. Ayrıca bu misyon hocanın mezhepler tarihçiliği özelliklerinden en mühim olanıdır. Doktorayı dışarıda yapmış olmanın verdiği bir diğer özellik ise müsteşrik bakış açısıyla olayları inceleyebilme kabiliyeti idi.

Ahmet Turan'a göre bir mezhebin arka planını incelemek tarihi seyirini ortaya çıkarmak gibi teorik sorunların çözümünü elbette bulmamız lazım ama bunları yazıp çizmek bizim önceliğimiz değil. Asıl önceliğimiz doğmuş gelişmiş bölünmüş olan grupların bugün ne yaptığıdır. Buna kafa yormak zorundayız. Hocanın herhangi bir grup cemaat bağlantısı yoktu. Bu konuda kendi başına müstakil bir yaşam sürerdi. Tez

danışmanlığını yaptığı öğrencilere özgür düşünce biçimi çerçevesinde hareket etmelerini tavsiye ederdi.

EKLER

Resim 1: Ahmet Turan'ın Babası

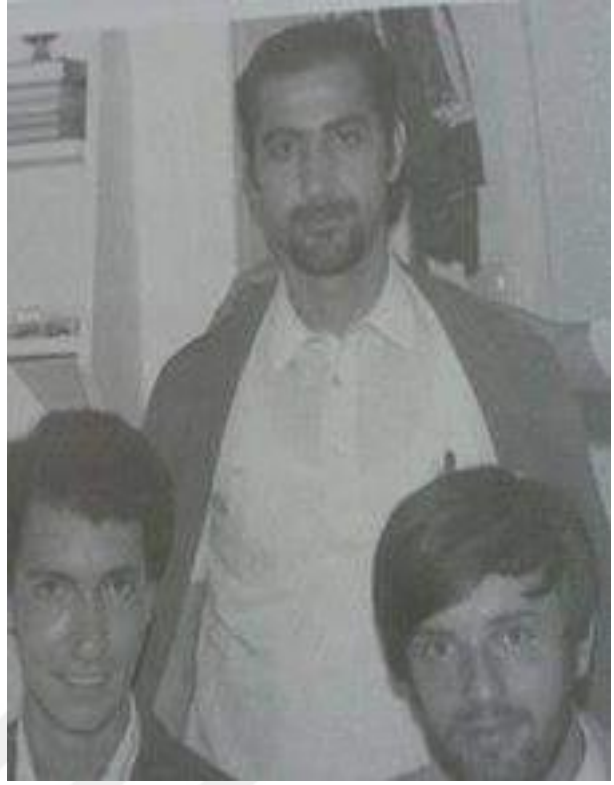
Resim 2: Ahmet Turan'ın Annesi

Resim 3: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mezuniyeti

Resim 4: Fransa Tours Dil okulu

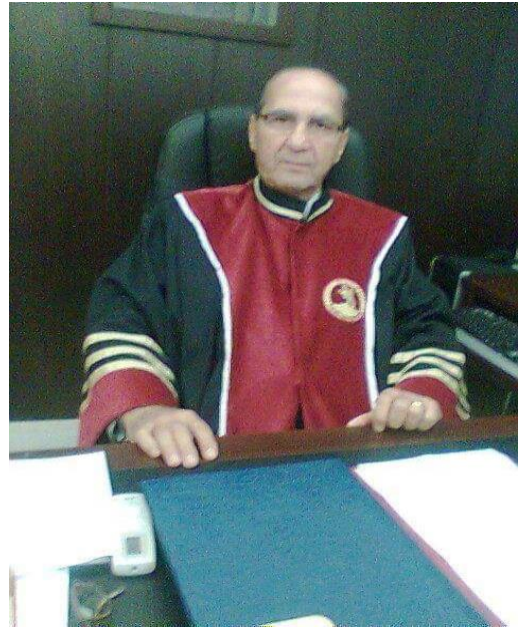
Resim 5: Paris Sorbonne Üniversitesi

Resim 6: Askerlik

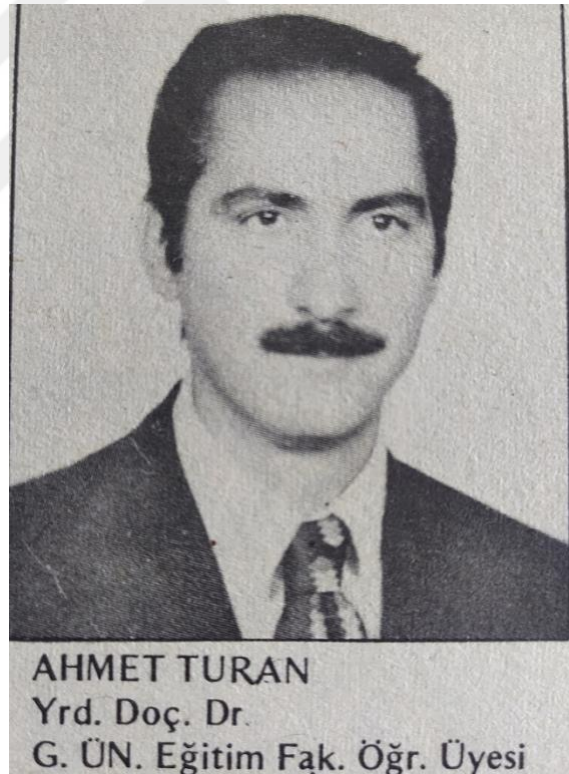
Resim 7: Prof. Dr. Ahmet Turan ve Eşi Naciye Turan

Resim 8

Resim 9: Prof. Dr. Ahmet Turan ve Doç. Dr. Fevzi Rençber

Resim 10: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

19

UNIVERSITÉ DE PARIS SORBONNE
ÉCOLE PRATIQUE DES HAUTES ÉTUDES VIe SECTION

LES NUŞAYRÎS DE TURQUIE
DANS LA RÉGION D'HATAY (ANTIOCHE)

BD

Thèse pour le Doctorat de IIIe Cycle
préparée par AHMET TURAN
sous la Direction de M' Jacques BERQUE
professeur au Collège de France

PARIS
1973

1974

Resim 11: Doktora Çalışması

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı: Esra Oruç

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi:

E-posta:

Yazışma Adresi:

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
İlköğretim	Silopi Atatürk İlköğretim Okulu	2006
Ortaokul	Silopi Vatan Ortaokulu	2009
Ortaöğretim	Silopi İmam Hatip Lisesi	2013
Üniversite	Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2018

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
25.09.2018 30.04.2019	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen
17.06.2019 09.09.2019	Diyanet İşleri Başkanlığı	Kur'an Kursu Öğreticiliği
12.11.2019 21.03.2020	Halk Eğitim Merkezi	Usta Öğretici
15.01.2021 26.02.2021	Halk Eğitim Merkezi	Usta Öğretici